

Κεφάλαιο 1

Ανάλυση και ιστορική εξέλιξη των βασικών εννοιών

- 1.1 Η ιστορική εξέλιξη της Λογιστικής
- 1.2 Η έννοια του λογαριασμού
- 1.3 Από την απλογραφία στη 10η Νοεμβρίου 1494, τη μεγάλη μέρα της Λογιστικής
- 1.4 Οι έννοιες του Ενεργητικού και του Παθητικού
- 1.5 Η διάκριση επιχείρησης και επιχειρηματία
- 1.6 Η έννοια του κεφαλαίου
- 1.7 Λογιστικό γεγονός, λογιστικές εγγραφές και οι έννοιες της χρέωσης και της πίστωσης
- 1.8 Χρεωστικοί και πιστωτικοί λογαριασμοί
- 1.9 Συνδυασμοί χρεωπιστώσεων

ΣΥΝΟΨΗ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ὅλβιος ὅστις ἱστορίας ἔσχεν μάθησιν
Ευρυπίδης

Un enseignement de la comptabilité sans référence historique est aussi illogique et dangereux qu' un enseignement de la musique où l' on ne ferait aucune place aux œuvres de Bach. Seule une claire notion de l' evolution d' un art, d' un métier ou d' une technique en donne la maîtrise et peut en stimuler le progrès.

Jean Fourastié
La comptabilité,
Εκδόσεις PUF, 1943 (σελ. 59)

(ελεύθερη απόδοση)

Διδασκαλία της λογιστικής χωρίς να γίνει αναφορά στο ιστορικό της παρελθόν είναι τόσο παράλογη και επικίνδυνη όσο να γίνει διδασκαλία της μουσικής χωρίς να δοθεί καμιά σημασία στα έργα του Μπαχ. Μόνο μια καθαρή αντίληψη της εξέλιξης μιας τέχνης, ενός επαγγέλματος ή μιας τεχνικής μπορεί να βοηθήσει στην πλήρη κατανόησή τους και να ενθαρρύνει την πρόοδο τους.

1.1 Η ιστορική εξέλιξη της Λογιστικής

α. Γενικά

Ο γνωστός Γάλλος οικονομολόγος του 20^{ου} αιώνα Jean Fourastié τονίζει το πόσο σημαντικό και απαραίτητο στοιχείο είναι οι ιστορικές αναφορές για την κατανόηση και την περαιτέρω πρόοδο των τεχνών και των επιστημών. Επίσης, ο μεγάλος τραγικός μας ποιητής Ευριπίδης θεωρεί ότι η γνώση της ιστορίας δεν είναι απλά σημαντική και απαραίτητη, αλλά αποτελεί ταυτόχρονα στοιχείο που χαρίζει ευτυχία και ευδαιμονία σε κάθε άνθρωπο. Και ως ιστορία δεν εννοούμε μόνο την εξιστόρηση πολεμικών γεγονότων, αλλά τη βαθιά και ουσιαστική κατανόηση των παραγόντων που οδήγησαν στα ιστορικά γεγονότα και διαμόρφωσαν το κατάλληλο περιβάλλον για την εξέλιξη της επιστήμης και του πολιτισμού. Η Λογιστική κατέχει και αυτή ένα σημαντικό κομμάτι αυτής της συναρπαστικής πορείας της ανθρωπότητας, το οποίο, καθώς ξεκινάμε να μελετούμε τον κλάδο αυτό της επιστήμης, οφείλουμε να το γνωρίσουμε, να ριζώσουμε δηλαδή μια σύντομη αλλά ουσιαστική ματιά στο παρελθόν της Λογιστικής.

Η Λογιστική, όπως την γνωρίζουμε σήμερα, με τις αρχές, τους κανόνες και την εν γένει φιλολογία που έχει αναπτυχθεί γύρω από αυτή, μπορεί βεβαίως να γνώρισε, όπως και άλλες επιστήμες, αλματώδη ανάπτυξη τον 20^ό αιώνα, τα πρώτα όμως βήματα και οι μεγάλοι σταθμοί της πρέπει να αναζητηθούν στο παρελθόν, έως και 5.000 χρόνια πριν.

Η μελέτη της ιστορίας της Λογιστικής δεν γίνεται για να ικανοποιήσουμε την απλή περιέργειά μας και μόνο. Είναι μια ενσυνείδητη προσπάθεια και ανθρωπινή συνάμα ανάγκη, να κατανοήσουμε, όσο γίνεται πιο βαθιά, το ιστορικό περιβάλλον μέσα στο οποίο “συνελήφθησαν”, “κυοφορήθηκαν”, γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν οι θεμελιώδεις αρχές πάνω στις οποίες στηρίχθηκε το οικοδόμημα αυτού που καλούμε σήμερα λογιστική επιστήμη και τεχνική.

Η ιστορία της Λογιστικής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού, ιδιαίτερα δε με την εξέλιξη βασικών οικονομικών εννοιών και θεσμών.

Η ανακάλυψη και βελτίωση της γραφής, η ανακάλυψη και διάδοση του δεκαδικού συστήματος αρίθμησης, καθώς και η εμφάνιση και εξέλιξη ορισμένων βασικών οικονομικών εννοιών και θεσμών, φαίνεται ότι διαδραμάτισαν κυρίως αρχο ρόλο στην όλη πορεία εξέλιξης της Λογιστικής.

Η εξέταση της ιστορικής διαδρομής της Λογιστικής που ακολουθεί, θα γίνει ταυτόχρονα με την εξέλιξη των ακόλουθων βασικών οικονομικών εννοιών και θεσμών:

- της ατομικής ιδιοκτησίας,
- του εμπορίου,
- της τραπεζικής επιχείρησης,
- της πίστωσης,
- του χρήματος, και
- του κεφαλαίου.

Δεν υπάρχει απόλυτη ταύτιση όσον αφορά τις ιστορικές περιόδους στις οποίες διαιρείται η λογιστική. Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, η ιστορία της Λογιστικής διαιρείται στις ακόλουθες έξι περιόδους (Newman, σελ.158):

πρώτη περίοδος : από το 3000 π.Χ. έως το 1000 π.Χ.

δεύτερη περίοδος : από το 1000 π.Χ. έως το 500 μ.Χ.

τρίτη περίοδος : από το 500 έως το 1400

τέταρτη περίοδος : από το 1400 έως το 1800

πέμπτη περίοδος : από το 1800 έως το 1900

έκτη περίοδος: από το 1900 έως σήμερα.

β. Πρώτη περίοδος (3000 π.Χ. - 1000 π.Χ.)

Οι παλαιότερες εμπορικές και χρηματο-οικονομικής φύσης πληροφορίες που μας είναι γνωστές, ανασκάφηκαν από τα απομεινάρια του βαβυλωνιακού πολιτισμού.

Οι πληροφορίες ήταν γραμμένες πάνω σε πήλινες αναθηματικές πλάκες, οι οποίες βρέθηκαν στην εύφορη κοιλάδα μεταξύ των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη, εκεί που βρίσκεται σήμερα το Ιράκ, νότια της Βαγδάτης και βορειοδυτικά του Περσικού Κόλπου. Δελτία εισαγωγής σε αποθήκη, δεδομένα απογραφής, υποσχέσεις πληρωμής, πωλήσεις αγαθών και άλλες λογιστικές πληροφορίες βρέθηκαν πάνω στις πλάκες, που μας δίνουν ενδείξεις για το εμπόριο που διεξαγόταν τότε στην ευρύτερη περιοχή.

Το εμπόριο την εποχή εκείνη ήταν στα χέρια του κράτους και των θρησκευτικών αρχών, που στην προσπάθειά τους να ελέγξουν αποτελεσματικά τις μεγάλες ποσότητες αναθημάτων που προσφέρονταν από τους πιστούς, έρι-

ξαν τους πρώτους σπόρους αυτού που καλούμε σήμερα **εσωτερικό έλεγχο**, τις διάφορες δηλαδή διαδικασίες που ακολουθεί και τα μέτρα που λαμβάνει μια επιχείρηση για να προστατεύσει τα ενεργητικά της στοιχεία και να εξασφαλίσει την αξιοπιστία και ακρίβεια των λογιστικών καταχωρίσεων.

Η αναγραφή των δεδομένων πάνω σε πηλό και εν συνεχεία το ψήσιμο του πηλού εξασφάλιζαν το αμετάβλητο των καταχωρίσεων, προσπάθεια που καταβάλλεται και σήμερα, με διαφορετικούς βεβαίως τρόπους.

Ένα άλλο μέτρο που λαμβανόταν ήταν η τοποθέτηση της πινακίδας με τα δεδομένα σ' έναν πήλινο φάκελο, στο εξωτερικό μέρος του οποίου επαναλάμβαναν τα ίδια δεδομένα, μια απόπειρα δηλαδή επανελέγχου των πληροφοριών (double-checking). Υπεύθυνος των καταχωρίσεων ήταν ένας ιερέας του ναού, ο οποίος πλήρωνε πολύ ακριβά για τα τυχόν λάθη του.

Η αναγνώριση από το κράτος και την κοινωνία του 2000 π.Χ. του δικαιώματος της ατομικής ιδιοκτησίας αποτελεί σημαντική εξέλιξη, που τα αποτελέσματά της θα φανούν πολύ αργότερα, όταν ο θεσμός θα εξελιχτεί σημαντικά για να πάρει τη σημερινή μορφή του στην εποχή της Αναγέννησης, οπότε θα γεννηθούν οι πρώτες μορφές εταιριών, τα joint-ventures.

Οι πρώτες επίσης συναλλαγές τραπεζικής φύσης φαίνεται πως έχουν τις ρίζες τους στην εποχή ακμής της Βαβυλώνας. Ιδιώτες είχαν τη δυνατότητα να καταθέτουν είδη από άργυρο και χρυσό σε ναούς, οι οποίοι με τη σειρά τους μπορούσαν να εκτελούν εντολές πληρωμής των δικαιούχων χρησιμοποιώντας ως νομισματική μονάδα χρυσό ή άργυρο.

Γύρω στο 1750 π.Χ., επί βασιλείας Χαμουραμπί, συντάσσεται ποινικός κώδικας, γνωστός ως Νόμοι του Χαμουραμπί, που είναι οι παλιότεροι στον κόσμο. Οι νόμοι είναι χαραγμένοι σε μια λίθινη στήλη, που βρίσκεται σήμερα στο μουσείο του Λούβρου.

Πεντακόσια περίπου χρόνια αργότερα, το 1220 π.Χ., ο Μωυσής παραδίδει στο λαό του Ισραήλ τις Δέκα Εντολές, που του υπαγόρευσε ο Θεός στο όρος Σινά.

Το 1015 π.Χ., στην ακμάζουσα τότε μινωική Κρήτη, ο Μίνως, βασιλιάς της Κνωσού, συντάσσει κώδικα νόμων.

Με τους νόμους αυτούς έχουμε την πρώτη απόπειρα να τεθούν κανόνες συμπεριφοράς και πλαίσια οργάνωσης των κοινωνιών της εποχής. Ουσιαστικό κοινό γνώρισμα όλων αυτών των νόμων είναι η εμφανής προσπάθεια για την **προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας**.

γ. Οι κλασικοί χρόνοι (1000 π.Χ. - 500 μ.Χ.)

Οι κλασικοί χρόνοι καλύπτουν την περίοδο από το 1000 περίπου π.Χ. έως το 500 περίπου μ.Χ. Σε αυτήν την περίοδο παρατηρείται μετακίνηση των εμπορικών δραστηριοτήτων από τις περιοχές της Βαβυλώνας, Ασσυρίας και Αιγύπτου στην περιοχή της Μεσογείου. Στο εμπόριο και τον πολιτισμό της περιόδου αυτής συνέβαλαν σημαντικά οι Φοίνικες, οι Έλληνες, οι Ρωμαίοι και η λειτουργία των πόλεων-κρατών. Δυστυχώς, πολλά από τα στοιχεία του πολιτισμού της εποχής αυτής καταστράφηκαν από τα βαρβαρικά φύλα και εκείνα που απέμειναν δεν είναι ικανά να μας οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα για το βαθμό ανάπτυξης βασικών οικονομικών και λογιστικών εννοιών. Εκείνο πάντως που είναι σημαντικό είναι ότι από την περίοδο αυτή έχουμε πλέον γραπτές μαρτυρίες. Έτσι, η μελέτη βασίζεται σε αδιάφυστα στοιχεία και όχι σε εικασίες, όπως στους προηγούμενους αιώνες.

Η έννοια της **ατομικής ιδιοκτησίας** αναδεικνύεται ξεκάθαρα και ενδυναμώνεται περαιτέρω από τους Έλληνες και τους Ρωμαίους.

Το εμπόριο γνωρίζει μεγάλη άνθηση κατά τους κλασικούς χρόνους και πολλοί βασιλιάδες και ηγεμόνες καταβάλλουν προσπάθειες να το ενισχύσουν, εκδίδοντας ή κωδικοποιώντας νόμους που αναφέρονται στην προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας.

Μέχρι τους κλασικούς χρόνους η **τήρηση των λογαριασμών** γινόταν σε ποσότητες αγαθών, όπως τα δημητριακά και το λάδι, καθώς και σε αριθμό ζώων. Τα πολύτιμα μέταλλα αρχίζουν σταδιακά να παίζουν το ρόλο του χρήματος. Ο Φείδων, ηγεμόνας του Άργους, θεωρείται ότι είναι ο πρώτος που κυκλοφόρησε το 869 περίπου π.Χ. χρυσά και αργυρά νομίσματα.

Η διάδοση του μεταλλικού χρήματος έγινε με πολύ αργούς ρυθμούς και οι Φοίνικες είναι εκείνοι που βοήθησαν στην εξάπλωσή του στους λαούς της Μεσογείου.

Η εγχρήματη οικονομία ενισχύθηκε περαιτέρω στη διάρκεια της κυριαρχίας της Ρώμης, για να σημειώσει αργότερα στασιμότητα σε όλο το δυτικό κόσμο με την πτώση της Ρώμης στους βαρβάρους.

Αντίθετα, στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, το χρήμα κυριαρχούσε σε όλες τις καθημερινές συναλλαγές, γεγονός που βοήθησε αργότερα, όταν με την πτώση της Κωνσταντινούπολης στους σταυροφόρους της τέταρτης Σταυροφορίας (1204), μεγάλος αριθμός εμπόρων μετέφεραν το κέντρο των δραστηριοτήτων τους στις ακμάζουσες τότε ιταλικές πόλεις.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Η εξέλιξη του συστήματος αρίθμησης αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα στην ανάπτυξη της Λογιστικής.

1	2	3	4	5
Σύγχρονο σύστημα αρίθμησης				
I	II	III	IV	V
Ρωμαϊκοί αριθμοί				
𐤅	𐤅𐤅	𐤅𐤅𐤅		
Βαβυλωνιακοί αριθμοί				
١	٢	٣	٤	٥
Αραβικοί αριθμοί				

Στην αρχή οι άνθρωποι συνήθιζαν να χαράζουν ένα σημάδι για κάθε μονάδα και έτσι ο αριθμός 3 συμβολιζόταν I I I. Για να αποφύγουν να χαράζουν πολλά σημεία μονάδων, αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν διαφορετικά σύμβολα για τις πεντάδες, τις δεκάδες κ.ο.κ.

Οι Εβραίοι και οι Έλληνες συμβόλιζαν τους αριθμούς με γράμματα του αλφαβήτου:

α' = ένα	ι' = δέκα	ρ' = εκατό
β' = δύο	κ' = είκοσι	σ' = διακόσια
γ' = τρία	λ' = τριάντα	τ' = τριακόσια
δ' = τέσσερα	μ' = σαράντα	υ' = τετρακόσια
ε' = πέντε	ν' = πενήντα	φ' = πεντακόσια
ς = έξι	ξ' = εξήντα	χ' = εξακόσια
ζ' = επτά	ο' = εβδομήντα	ψ' = επτακόσια
η' = οκτώ	π' = ογδόντα	ω' = οκτακόσια
θ' = εννιά	Ϛ' = ενενήντα	ϗ' = εννιακόσια
Ο τόνος κάτω αριστερά από ένα γράμμα είναι σαν να πολλαπλασιάζεται ο αριθμός με το χίλια.		

Το σύστημα αυτό αρίθμησης δεν είχε κανένα νόημα και οδήγησε σε δεισιδαιμονίες και προλήψεις (π.χ., ο αριθμός 30.488 συμβολίζεται με τα γράμματα 'λ υ' π' η').

Το ρωμαϊκό σύστημα αρίθμησης βασιζόταν στα ακόλουθα σύμβολα:

I = ένα	C = εκατό
V = πέντε	D = πεντακόσια
X = δέκα	M = χίλια
L = πενήντα	

Για να αποφύγουν την επανάληψη των ίδιων συμβόλων επινόησαν να δώσουν νόημα στη σειρά γραφής των συμβόλων. Έτσι, π.χ., για τον αριθμό 4 χρησιμοποίησαν το συμβολισμό IV αντί του συμβολισμού I I I I, που σημαίνει χρήση δύο συμβόλων αντί τεσσάρων. Γενικά, ένα μικρότερο σύμβολο μπροστά από ένα μεγαλύτερο σήμαινε αφαίρεση και μετά από ένα μεγαλύτερο πρόσθεση. Με τον τρόπο αυτό το 2.999 γράφεται:

MM | CM | XC | IX |
 2 9 9 9

δηλαδή χρησιμοποιούνται οκτώ ψηφία αντί δέκα επτά ψηφίων

MM DCCCC LXXXX VIII
 2 9 9 9

Το σύστημα αυτό αρίθμησης, που αποτέλεσε το κύριο σύστημα αρίθμησης των λαών της δυτικής Ευρώπης, κράτησε μέχρι το 1200 περίπου μ.Χ., δηλαδή για περισσότερο από επτακόσια χρόνια μετά το τέλος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Το “αραβικό” σύστημα αρίθμησης επινοήθηκε στην Ινδία το 500 περίπου π.Χ. από τους ινδουιστές, οι οποίοι χρησιμοποίησαν ως αριθμητικά σύμβολα προδρόμους των σημερινών εννέα ψηφίων 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 και 9. Εκείνο που έδωσε τεράστια αξία στο σύστημά τους είναι ότι πρώτοι αυτοί απέδωσαν **ιδιαίτερη σημασία στη θέση που έχουν τα σύμβολα σ’ έναν αριθμό**. Στον αριθμό 2.999 του παραδείγματος που αναφέραμε ανωτέρω, άλλη σημασία έχει το 9 στο τέλος (μονάδες), άλλη στην πιο δίπλα θέση (δεκάδες) και άλλη ακόμη αριστερότερα (εκατοντάδες).

Η επινοήση αυτή έδωσε άλλες δυνατότητες και δυναμική στην εκτέλεση αριθμητικών πράξεων, σε σημείο που αυτές να είναι δυνατές και από μαθη-

τές των πρώτων τάξεων του Δημοτικού, σε αντίθεση με το ρωμαϊκό σύστημα που απαιτούσε μεγάλη πείρα και γνώσεις και ήταν κτήμα μόνο των ολίγων.

Η ανάγκη αναζήτησης κάποιου συμβόλου που να σημαίνει “καθόλου μονάδες”, “καθόλου δεκάδες” κ.ο.κ. οδήγησε στην εισαγωγή του συμβόλου του μηδενός (0).

Το 810 μ.Χ. ο Άραβας μαθηματικός Muhammad Al - Khwarizmi ήταν ο πρώτος άνθρωπος που έδωσε συστηματικές οδηγίες για τον τρόπο χρήσης των ινδουϊστικών αριθμών στην αριθμητική.

Το νέο σύστημα διείσδυσε σταδιακά και στην Ευρώπη, η οποία λόγω συνήθειας αιώνων ήταν προσκολλημένη στο “άβολο” και χωρίς δυναμική ρωμαϊκό σύστημα. Οι Ευρωπαίοι ονόμασαν τα νέα σύμβολα αραβικούς αριθμούς ή χαρακτήρες, γιατί είχαν έρθει από τους αραβόφωνους λαούς, χωρίς να γνωρίζουν βεβαίως ότι η πραγματική τους καταγωγή ήταν από την Ινδία.

Η διάδοση του νέου συστήματος αρίθμησης στην Ευρώπη υπολογίζεται ότι άρχισε σταδιακά από το 1000 περίπου μ.Χ. Είναι δε βέβαιο ότι, όταν ο Χριστόφορος Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική το 1492, όλη η Ευρώπη γνώριζε να χρησιμοποιεί τους αραβικούς αριθμούς.

δ. Οι μεσαιωνικοί χρόνοι (500 μ.Χ. - 1400 μ.Χ.)

Η περίοδος από το 476 μ.Χ., έτος που καταλύθηκε το Δυτικό Ρωμαϊκό Κράτος, μέχρι την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 (κατ’ άλλους μέχρι την ανακάλυψη της Αμερικής το 1492) είναι γνωστή στην ιστορία ως Μεσαιώνας. Οι ορδές των βαρβαρικών φύλων καταστρέφουν τα πάντα στο περσμά τους και η οπισθοδρόμηση είναι γενική. Η Λογιστική δεν αποτελεί εξαίρεση. Οι πάπυροι του Ζήνωνος¹ (Turner E., 1989, σ. 176) που βρέθηκαν στη Φιλαδέλφεια (Νταρμπέλ - Γκέρτζα) της Αιγύπτου αποτελούν λογιστικά κείμενα που ξεπερνούν σε λεπτομέρεια και πληρότητα τα καθολικά που συναντούμε στην Ιταλία τους πρώτους χρόνους ακμής των μεγάλων εμπορικών της κέντρων (Newman M., 1979, σ. 167).

Ό,τι σώζεται το οφείλουμε κυρίως στην Εκκλησία. Όλη η δυτική Ευρώπη

1. Ο Ζήνων ήταν επιστάτης του Απολλώνιου, υπουργού οικονομικών του Πτολεμαίου Β’ και το αρχείο του που αποτελείται από χιλιάδες έγγραφα καλύπτει την εικοσαετία 260-240 π.Χ. Από εκεί μαθαίνουμε πως η τήρηση των λογαριασμών γινόταν με αφηγηματικό τρόπο και πως κύριος στόχος των τηρουμένων λογαριασμών δεν ήταν ο υπολογισμός του κέρδους ή της ζημίας αλλά μόνο η τήρηση συστηματικών πρακτικών των αγορών και εξόδων, σε χρήματα και είδος, και η αποκάλυψη τυχόν ζημιών που οφείλονταν σε ανεντιμότητα ή αμέλεια.

έγινε θέατρο πολεμικών συγκρούσεων και η οικονομία της αναπτύχθηκε στα πρότυπα του φεουδαρχικού συστήματος.

Παρά το γεγονός ότι το Κράτος και η Εκκλησία αποτελούν τους κυριότερους κατόχους περιουσιών, **τα δικαιώματα που είχαν οι πολίτες να κατέχουν και να μεταβιβάζουν την περιουσία τους** έγιναν σεβαστά και ενισχύθηκαν από το νόμο. Με εντολή του Ουίλλιαμ του Κατακτητή, δημιουργείται το 1086 μ.Χ. ένα είδος υποθηκοφυλακείου (**Domesday Book**), όπου καταγράφεται η περιουσία των πολιτών.

Επίσης, το 1215 μ.Χ. υπογράφεται από το βασιλιά Ιωάννη τον Ακτήμενα η **Magna Carta**, ένα από τα πιο σημαντικά νομικά κείμενα που έχουν γραφτεί ποτέ και απαρχή των μετέπειτα ριζικών μεταβολών στις κοινωνίες και τους θεσμούς. Αν και το κείμενο αυτό έγινε για να παραχωρήσει δικαιώματα και προνόμια στους ευγενείς, ταυτόχρονα όμως ανέφερε και λεπτομέρειες για μια χρηστή διοίκηση του Βασιλείου, με αποτέλεσμα να θεωρούμε σήμερα τη Magna Carta περισσότερο ως ένα κείμενο για την **προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας και των ατομικών ελευθεριών**.

Δύο από τα εξήντα τρία άρθρα που συγκροτούν αυτό το τόσο σημαντικό κείμενο αποτελούν ακόμη και σήμερα, 800 χρόνια μετά, σημεία αναφοράς και έμπνευσης.

No free man shall be taken or imprisoned ...or in any way ... Ruined, ...except by the lawful judgement of his peers or by the law of the land

(clause 39)

To no one will we sell,
To no one will we deny
Or delay right or justice

(clause 40)

(ελεύθερη απόδοση)

Κανένας ελεύθερος άνθρωπος δεν συλλαμβάνεται ή φυλακίζεται ... ή βλάπτεται με οποιονδήποτε τρόπο, ... εκτός εάν αυτό γίνει με απόφαση που στηρίζεται στο δίκαιο και τους ισχύοντες νόμους του Κράτους.

Κανένας δεν μπορεί να μας υποχρεώσει να πουλήσουμε.
Κανένας δεν μπορεί να μας ζητήσει να αρνηθούμε ή να καθυστερήσουμε την απόδοση αυτού που είναι σωστό και δίκαιο.

Στη συνέχεια, το 1261, δημιουργείται το πρώτο αγγλικό κοινοβούλιο και λίγα χρόνια αργότερα, το 1285, τα πρώτα δικαστήρια.

ε. Η εμποροκρατική περίοδος (1400 - 1800)

Η εμβληματική μορφή του Γουτεμβέργιου (1397-1468) θα δώσει το έναυσμα της νέας εποχής με την εφεύρεση της τυπογραφίας το 1455, ημερομηνία που χαρακτηρίζει όχι μόνο αυτή την περίοδο αλλά και ολόκληρη την ιστορία της ανθρωπότητας.

Η περίοδος από το 1400 έως το 1800 περίπου χαρακτηρίζεται από μεγάλη άνοδο του εμπορίου και ανάδειξη της τάξης των εμπόρων. Οι καλές τέχνες και ιδίως η ζωγραφική γνωρίζουν μια χωρίς προηγούμενο χρυσή περίοδο. Τολμηροί θαλασσοπόροι ανακαλύπτουν νέους κόσμους και ανοίγονται νέοι ορίζοντες στην επιστήμη από ιδιοφυΐες, όπως ο Καρτέσιος (Rene Descartes) (1596-1650), ο Κέπλερ (Johannes Kepler) (1571-1630), ο Νεύτωνας (Isaac Newton) (1642-1727) κ.α. Είναι με δύο λόγια η εποχή της Αναγέννησης σε όλους τους τομείς. Η Λογιστική δεν αποτελεί εξαίρεση. Κατά την περίοδο αυτή, που αποτελεί τους χρυσούς αιώνες της Λογιστικής, καλλιεργούνται και αναδεικνύονται οι θεμελιώδεις αρχές που θα αποτελέσουν με την πάροδο του χρόνου τον ακρογωνιαίο λίθο του λογιστικού οικοδομήματος.

Μετά την πτώση της Πόλης στους Σταυροφόρους της Τετάρτης Σταυροφορίας το 1204, αρχίζει μια μετακίνηση εμπόρων από τις περιοχές της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στις πόλεις της Άμαλφης και της Γένοβας, κίνηση που θα πάρει μαζικές διαστάσεις μετά την αποφράδα 29η Μαΐου 1453.

Οι έμποροι κουβαλούν μαζί τους συνήθειες και πρακτικές αιώνων, που θα τους βοηθήσουν, μέσα σ' ένα γενικότερα ευνοϊκό κλίμα, να αναδειχθούν και να μεγαλοουργήσουν στη νέα πατρίδα.

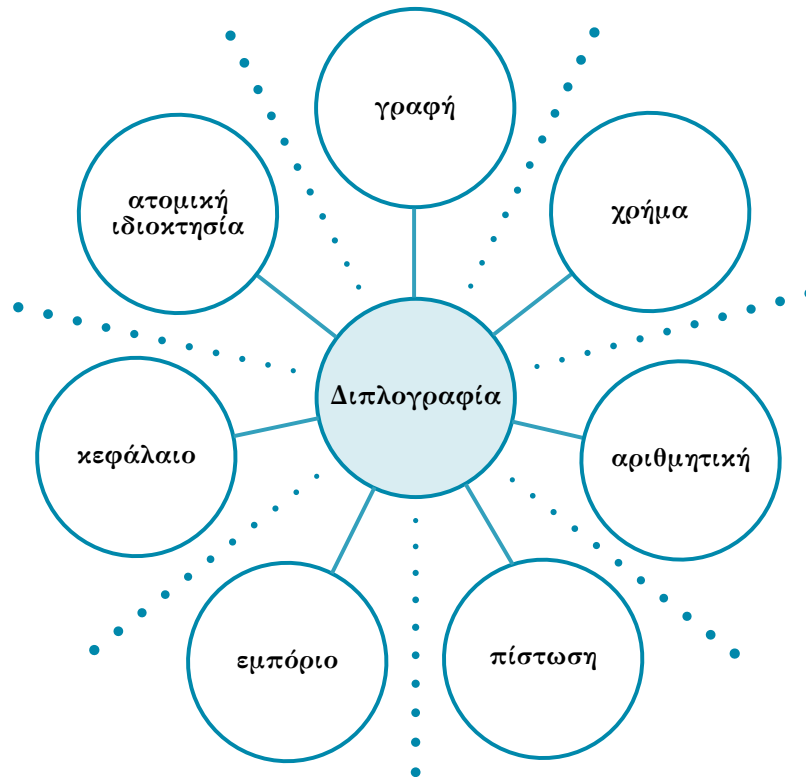
Η άνθηση του εμπορίου οδήγησε σε σταδιακή ανάπτυξη της έννοιας της **πίστης** και της **τραπεζικής επιχείρησης**. Οι αποστολές για την ανακάλυψη των νέων χωρών και τα συνεχή ταξίδια στις χώρες αυτές με σκοπό το εμπόριο, απαιτούν χρήματα, γεγονός που θα οδηγήσει στην εμφάνιση των πρώτων μορφών πίστης.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι τη χρονική αυτή περίοδο αναδεικνύονται οι πρώτοι σύγχρονοι τραπεζίτες, όπως ο Come de Medicis (1389-1464), της μεγάλης οικογένειας των Μεδίκων, ο Jacques Coeur (1397-1456), ο Jacob Fugger (1459-1529), ο Jehan Cleberger (1485-1546) κ.ά. (Petit-Dutaillis G., 1982). Η οικογένεια Barings θα ιδρύσει το 1762 την ομώνυμη τράπεζα, η

οποία θα εξελιχθεί σε έναν πανίσχυρο οργανισμό με έντονη παρουσία σε όλο τον κόσμο και η οποία θα επιβιώσει μέχρι 17.1.1995, ημερομηνία που ο Nick Leeson, ένας αδίστακτος dealer, θα την οδηγήσει σε πτώχευση ύστερα από ζημιές USD 1,4 δις που υπέστη εξαιτίας κερδοσκοπικών θέσεων.

Η ωρίμανση σωρείας ευνοϊκών παραγόντων που ήδη εξετάσαμε οδηγούν στην ανάδειξη της έννοιας της Διπλογραφίας και την έκδοση του πρώτου βιβλίου για τη Λογιστική (βλέπε σχετικά και το «Ιστορικό σημείωμα» της σελ. 14).

Πως πυροδοτήθηκε η μεγάλη «έκρηξη»

Στην Αγγλία, ύστερα από πολλούς αιώνες απαγορεύσεων από την Εκκλησία, ο δανεισμός χρήματος συναντά την καθολική αποδοχή και δεκαετίες πριν από την ίδρυση της Τράπεζας της Αγγλίας το 1694, αρκετές τράπεζες λειτουργούσαν στο Λονδίνο με επιτυχία.

Distinctio nona. Tractatus .xi. De scripturis

Commo se debiano saldare tutte le partite del quaderno vecchio: e i chi: e per che e de la sū
ma sūmarum del dare e deluere ultimo scontro del bilancio. ca. 34
Del modo e ordie a saper tenere le scripture menute cōmo sōno scripti de mano sic familia
ri poitē: pcessi: fentēte e altri instrumēti e del registro de le lettere ipotzati. ca. 35
Epilogo o uero sūmaria recolta de tutto el presente tractato: acio con breue substātia se ha
bia mandare a memoria le cose dette. ca. 36

Distinctio nona. Tractatus .xi. particularis de cōputis 7 scripturis.

De quelle cose che sōno necessarie al uero mercatante: e de lordine a sape bē tenere vn q/
derno cō suo giornale i vinegia e anche p ognaltro luogo. Capitulo primo.

Reuerenti subditi de. U. D. S. Magnanimo. D. acio a pieno
de tutto lordine mercatesco habino el bisogno: desiderai. Cole
le cose dinanze i qsta nra opa ditte) ancoza particular tractato
grandemēte necessario cōpillare. E in qsto solo lo uerto: p che
a ogni loro occurrēga el plente libro li possa seruire. Si del mo /
do a conti e scripture: cōmo de ragioni. E per esso intendo dar
li nozma sufficiente e bastante in tenere ordinatamente tutti lor
conti e libri. Pero che. (cōmo si fā) tre cose maxime sōno opoz
tune: a chi uole con debita diligētia mercantare. De le qst lapost
sūma e la pecunia numerata e ogni altra facultas substantiale. Ju
xta illud pby vniū aliquid necessariorū ē substantia. Sēga el cui
suffragio mal si po el maneggio traficante exercitare. Auēga che

molti già nudi cō bona fede cōmençando: de grā facēde habio fatto. E mediante lo credito
fedelmēte seruato i magne richesce siēno peruenuti. E be alai p ytalza discurredo nabiamo
cognoscinti. E piu già nele grā republiche non si potēua dire: che la fede del bon mercatan
te. E a quella si fermaua lor giuramento: dicēdo. A la fe de real mercatante. E cio nō uenē
fere admiratione: cōcōstia che i la fede carolicamēte ognuno si salui: e senza lei sia ipossibile
piacere a dio. La scōda cosa che si recerca al debito trafico: sie che sia buon ragioniere: e
pmprio cōputista. E p questo cōsequire. (disopra cōmo se ueduto) dal pncipio alafine: ha
uemo iducto regole e canonni a ciascuna opatione requisiti. In modo che da se: ogni diligē
te lector: tutto potra iprendere. E chi di questa pte non fosse bene armato: la sequēte in ua
no li serebbe. La 3. e vltima cosa oportuna sie: che cō bello ordie tutte sue facēde debita
mēte disponga: acio con breuita: possa de ciasūa hauer notitia: quanto alor debito e anche
credito: che circa altro non fatēde el trafico. E qsta pte fra laltre e alozo utilissima: che i lor
facēde altramēte regere: seria ipossibile: sēga debito ordine de scripture. E sēga alci riposo la
lor mēte sempre staria in gran traualgi. E po acio con laltre qsta possino hauer: el plēte tra
ctato ordiai. Del qle se da el mō a tutte sortī de scripture: a ca. p ca. pcedēdo. E bē che nō
si possa cusi apōto tutto el bisogno seruire. Nō dūmeno p q che se dira. El pegrino iges: a
qstualtro laplicara. E seruaremo i esso el mō de vinegia: qle certamēte fra qstali e molto
da cōmēdare. E mediante qllō i ogni altro se potra guidare. E qsto diuiderēmo i. 2. pti pnc
ipali. L'una chiamaremo iuētario. E l'altra dispōne. E p. de luna: e poi de l'altra succēsūa
mēte se dira scōdo lordie i la pposta tauola contenuto. Per la qll facilmente el lector potra le
occur: sentie trouare secondo el numero de suoi capitoli e carti.

Ibi cō lo debito ordie che saspēta uol sap bē tenere vn qderno cō lo suo giornale
le a qll che qui se dira con diligētia stia a tēto. E acio bē sintēda el pcesso idurre
mo i cāpo vno che mo dinouo cōmēci a traficare cōmo p ordie deba procedere
nel tenere sot conti e scripture: acio che sūcitatamēte ogni cosa possi ritrouare posta
al suo luogo p che nō aserrando le cose debitamēte a li suoi luoghi uerebbe i grandissimi tra
ualgi e cōfusiōi de tutte sue facēde. Juxta cōe dictū vbi nō ē ordo ibi est cōfusio. E pero a p
fecio documēto dogni mercatante de tutto nro pcesso faremo cōmo di sopra e ditto. 2. pti
pncipali. Le qli apamēte q sequēte chiariremo: acio fructo saluifero sabbia ipēdere. E pria
dimostrando ch cosa sia iuētario e cōmo sabbia far e De la p. pte pncipale de qsto tractato
dētra iuētario. E che cosa sia iuētario: e cōme fra mercatanti sabbia fare. ca. 2. Quēntē
adonca p. mēte p. supponere e imaginare che ogni opante e mōso dalfine. E p poter qllō
debitamēte cōledre fa o vni suo sforzo nel suo pcesso. vnde el fine de qllche traficante e de
cōsequire licito e cōpetēte guadagno p sua substētatiōe. E po sempre cont lo nome de mēter
dome medio: debiano cōmençare loro facēde. E i nel p. dogni lor scripture: el suo fanto

Luca Pacioli
(1445-1517)

Summa de
arithmeticā,
geometria,
proportioni e
proportionalita
(σελ. 198)

1494
Βενετία,
Herzog
August Bibliothek
Wolfenbuettel

Ιστορικό σημείωμα

Το πρώτο βιβλίο λογιστικής κυκλοφόρησε στη Βενετία στις 10 Νοεμβρίου 1494 με τίτλο: *Summa de arithmetica, geometria, proportioni e proportionalita*. Συγγραφέας του ήταν ο Lucca Pacioli (1445-1517), φραγκισκανός μοναχός και διάσημος για την εποχή του μαθηματικός. Δίδασκε μαθηματικά στο Πανεπιστήμιο και σε εμπορικές σχολές, που φοιτούσαν παιδιά εμπόρων και βιοτεχνών. Υπήρξε αστρολόγος του Πάπα Λέοντος Χ και συγγραφέας πολλών βιβλίων, κυρίως μαθηματικού περιεχομένου.

Το βιβλίο είχε 615 σελίδες οι οποίες, σύμφωνα με μελετητές, αντιστοιχούν σε 1500 περίπου σελίδες σημερινών βιβλίων.

Από το σύνολο του έργου, 16 σελίδες αποτελούν την εισαγωγή, οι 451 σελίδες είναι αφιερωμένες στην αριθμητική, την άλγεβρα, τη γεωμετρία και την τριγωνομετρία και οι υπόλοιπες σε θέματα επιχειρήσεων, εκ των οποίων 27 σελίδες σε θέματα λογιστικής που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο IX με τίτλο: *Tractatus particularis de computis et scripturis* (πραγματεία για τους λογαριασμούς και τις εγγραφές). Το κεφάλαιο αρχίζει από τη σελίδα 414 (198), εικόνα της οποίας εμφανίζεται στην προηγούμενη σελίδα. Στις σελίδες αυτές ο Pacioli, εκτός από οδηγίες για την τήρηση των λογιστικών βιβλίων δίνει συμβουλές σχετικά με θέματα δεοντολογίας στο πλαίσιο των επιχειρήσεων (Sangster κ.α., σελ. 448).

Ο Pacioli θα αποκτήσει σύντομα μεγάλη φήμη, αναγνώριση και σεβασμό από τους μαθητές του, κάποιοι από τους οποίους θα πάρουν τη σκυτάλη της συνέχειας.

Το 1522, ένας από τους μαθητές αυτούς, ο Stephano delli Stephani, θα γράψει ένα παρόμοιο βιβλίο, κάνοντας στον Pacioli την εξής αφιέρωση (Sangster κ.α., σελ. 454):

mio reverendo e eccellente affine et preceptor maestro

στο σεβαστό μου και εξάιρετο, πρόθυμο και διορατικό δάσκαλο

στ. Η Βικτωριανή εποχή (1800 - 1900)

Ο 19ος αιώνας είναι γνωστός ως η εποχή της Βιομηχανικής Επανάστασης. Θέση-κλειδί στη βιομηχανοποίηση της παραγωγής κατέχει η εφεύρεση και βελτίωση της ατμομηχανής τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 18ου αιώνα. Ακολουθεί η βιομηχανική κατασκευή μηχανών εσωτερικής καύσης με συγκεκριμένες εμπορικές εφαρμογές στα ατμόπλοια και τους σιδηροδρόμους, που ανοίγουν καινούργιους δρόμους στις μεταφορές αγαθών, οδηγώντας παράλληλα και σε σημαντική μείωση του κόστους μεταφορών.

Τα μεγάλα βιομηχανικά κράτη γνωρίζουν μια άνευ προηγουμένου αύξηση της παραγωγής και του πλούτου. Η Αγγλία επεκτείνει τις κτήσεις της σε ολόκληρο τον κόσμο και αναδεικνύεται παντοκράτειρα δύναμη.

Οι νέες επιχειρήσεις αυξάνονται σε αριθμό και παράλληλα αυξάνεται και ο αριθμός των επιχειρήσεων που πτωχεύουν. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν αρχικά στην ψήφιση από το αγγλικό κοινοβούλιο το 1831 του νόμου για τις πτωχεύσεις (The British Bankruptcy Act) και αργότερα το 1845 του εμπορικού νόμου (The Companies Act).

Ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός των επιχειρήσεων αφενός και οι απαιτήσεις των τραπεζιτών αφετέρου να έχουν πληροφορίες για τη χρηματοοικονομική κατάσταση των υποψηφίων για δανεισμό επιχειρήσεων δημιουργούν την ανάγκη για προσωπικό με ειδικά προσόντα, κύρος και επαγγελματισμό, γεγονός που οδηγεί σταδιακά στην ανάδειξη της νέας επαγγελματικής τάξεως των λογιστών.

Παράλληλα, νέες εκδόσεις βιβλίων λογιστικής κάνουν την εμφάνισή τους, η φιλολογία πάνω σε λογιστικά θέματα εμπλουτίζεται και το σχετικό ενδιαφέρον αυξάνεται συνεχώς.

ζ. Η σύγχρονη εποχή (1900 – έως σήμερα)

Η τεράστια ανάπτυξη των οικονομιών του Δυτικού κόσμου είναι το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα όλης αυτής της περιόδου. Ταυτόχρονα, δύο παγκόσμιοι αιματηροί πόλεμοι και δύο σοβαρές οικονομικές κρίσεις συνοδεύουν τις μακρόχρονες περιόδους ευμάρειας και αποτελούν αφετηρίες για θεμελιώδεις αλλαγές στην αρχιτεκτονική του χρηματοοικονομικού συστήματος.

Η μεγάλη ύφεση του 1929 δίνει μεταξύ άλλων και την αφορμή να δημιουργηθούν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής τα πρώτα σχήματα λογιστικής τυποποίησης, που οδήγησαν τελικά στη δημιουργία το 1972 του FASB

(Financial Accounting Standards Board), το οποίο παραμένει μέχρι και σήμερα το κύριο όργανο λογιστικής τυποποίησης στις ΗΠΑ.

Σε μια προσπάθεια δημιουργίας προτύπων για όλο τον υπόλοιπο κόσμο εκτός ΗΠΑ, δημιουργείται το 1973 το πρώτο όργανο λογιστικής τυποποίησης που μετεξελίχθηκε στο σημερινό IASB (International Accounting Standards Board), του οποίου η όλη δομή και οργάνωση είναι στηριγμένες στα πρότυπα του αμερικανικού FASB.

Η ανάγκη για τυποποίηση της λογιστικής πληροφορίας και της συγκρισιμότητας των οικονομικών καταστάσεων ενισχύεται, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1990 και μετά, από το κύμα της παγκοσμιοποίησης και την αποδοχή από συνεχώς και νέες χώρες των κανόνων της αγοράς και της ελεύθερης διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών.

Ημερομηνία-σταθμός αποτελεί η υιοθέτηση από 1.1.2005 των προτύπων (IFRS) που εκδίδει το IASB από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κοινή ομάδα από εκπροσώπους των FASB και IASB εργάζεται σε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα για τη δημιουργία προτύπων που θα είναι κοινά για όλες τις χώρες του κόσμου.

1.2 Η έννοια του λογαριασμού

The history of accounting must begin with the sentence: in the beginning was the account: the ratio. We rightly refer to the study of bookkeeping, even today, as accounting, and both the French and Italian languages use this word: accounting, to designate the whole subject of book keeping: comptabilité, ragioneria. What is true of the entire system is true to an even greater extent of its beginnings; accounting grew by means of constructions using accounts; by putting them into accounts, the writer of an unanalyzed and personalized collection of notes broke them into two parts and built them into a firm sequence of thoughts, on which all subsequent accounting could be based.

Werner Sombart
Der Moderne Kapitalismus

(ελεύθερη απόδοση)

Η ιστορία της λογιστικής πρέπει να αρχίζει με τη φράση: ο λογαριασμός είναι αυτός που γεννήθηκε πρώτος. Σωστά θεωρούμε λοιπόν, ακόμη και

σήμερα, πως η μελέτη της λογιστικής είναι η ανάλυση των λογαριασμών και γι' αυτό τόσο η γαλλική όσο και η ιταλική γλώσσα χρησιμοποιούν αυτή τη λέξη, για να υποδηλώσουν το σύνολο του αντικειμένου με το οποίο ασχολείται η λογιστική (comptabilité, ragioneria). Ότι είναι αληθινό για το όλο σύστημα είναι αληθινό σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό για τις καταβολές του. Η λογιστική αναπτύχθηκε μέσα από συνθέσεις που χρησιμοποιούν λογαριασμούς. Με το να καταχωρεί κάποιος σε λογαριασμούς μια διάσπαρτη και προσωπική συλλογή σημειώσεων, στην ουσία αυτό που κάνει είναι να τις διαχωρίζει σε δύο μέρη και να τις τοποθετεί σε μια στέρεη αλληλουχία σκέψεων, πάνω στις οποίες μπορεί να στηριχτεί στη συνέχεια η λογιστική.

Στο ανωτέρω απόσπασμα, ο γνωστός Γερμανός ιστορικός της Οικονομίας Werner Sombart αναγνωρίζει τη μεγάλη σημασία που έχουν οι λογαριασμοί στη θεμελίωση του όλου οικοδομήματος της Λογιστικής. Συμφωνούμε μαζί του ότι από τους λογαριασμούς ξεκινούν τα πάντα στη Λογιστική, και απ' αυτούς ξεκινάμε κι εμείς την περιήγησή μας στον ενδιαφέροντα αυτό επιστημονικό χώρο.

Η κατανόηση λοιπόν του περιεχομένου, της σημασίας και της εν γένει αποστολής των λογαριασμών στη Λογιστική είναι πρώτιστης σημασίας και θα χρειασθεί έτσι να τους γνωρίσουμε σε βάθος.

Ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει τόσο από την ίδια ιστορία της Λογιστικής όσο και από αυτά που αναφέρει ο Γερμανός ιστορικός είναι ότι η έννοια του λογαριασμού είναι πρωταρχική και δεν προέκυψε εξαιτίας της διπλογραφίας. Απεναντίας, προϋπήρχε πολύ πριν τη διπλογραφία, την οποία και βοήθησε σημαντικά στην ανάδειξη και την περαιτέρω ανάπτυξή της.

Δεν υπάρχει επίσημος ορισμός της έννοιας του λογαριασμού. Σύμφωνα όμως με τη φύση τους και τη λειτουργία που επιτελούν στο χώρο της Λογιστικής, θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως λογαριασμό τη συγκέντρωση, κατά χρονολογική σειρά, γεγονότων οικονομικής φύσεως που έχουν ένα κοινό διακριτικό γνώρισμα και είναι εκπεφρασμένα σε χρηματικές μονάδες. Για παράδειγμα:

- Όταν ένας έμπορος ρούχων καταγράφει τις εισπράξεις και τις πληρωμές που έκανε σε μια συγκεκριμένη ημέρα, εβδομάδα, μήνα ή έτος, στην ουσία αυτό που κάνει είναι η τήρηση του λογαριασμού «ταμείο». Συγκεντρώνει δηλ. στο λογαριασμό αυτό μόνο τις πράξεις που έκανε μετρητοίς.

- Αν ο έμπορος του ανωτέρω παραδείγματος κάνει πωλήσεις όχι μετρητοίς αλλά με πίστωση, θα συγκεντρώσει όλες αυτές τις πράξεις σ' έναν άλλο λογαριασμό που οι έμποροι αποκαλούν «πελάτες». Στο λογαριασμό αυτό καταχωρούνται πωλήσεις που γίνονται με πίστωση, πωλήσεις όμως μόνο ρούχων, που αφορούν το κύριο αντικείμενο δραστηριότητας του εμπόρου.
- Αν ο ίδιος έμπορος πωλήσει έπιπλα των γραφείων Διοίκησης της επιχείρησής του με πίστωση, θα καταχωρίσει την πράξη αυτή σε άλλο λογαριασμό που οι έμποροι αποκαλούν «χρεώστες». Η πράξη ανήκει σε άλλο λογαριασμό, γιατί δεν αφορά πωλήσεις ρούχων με πίστωση, που είναι το κύριο αντικείμενο του εμπόρου, αλλά πωλήσεις επίπλων. Έτσι, στο λογαριασμό χρεώστες, καταχωρούνται πάσης φύσεως απαιτήσεις που έχει μια επιχείρηση από πράξεις που δεν έχουν σχέση με το κύριο αντικείμενο δραστηριότητάς της.

Από τα ανωτέρω παραδείγματα γίνεται σαφές ότι το τι εντάσσουμε σε ένα λογαριασμό εξαρτάται το πώς ορίζουμε το περιεχόμενο κάθε λογαριασμού. Το «βάπτισμα» των λογαριασμών πρέπει να είναι πλήρως δηλωτικό του περιεχομένου που έχουν. Στο παρελθόν και συγκεκριμένα πριν από το έτος 1980 υπήρχαν στην Ελλάδα σοβαρά προβλήματα σχετικά με το θέμα αυτό, αλλά και γενικότερα προβλήματα που είχαν σχέση με την οργάνωση των λογαριασμών, προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν με επιτυχία όταν έγινε εισαγωγή του Ελληνικού Γενικού Λογιστικού Σχεδίου (ΕΓΛΣ), που θα γνωρίσουμε στο κεφ.3.

Οι λογαριασμοί διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με το περιεχόμενό τους, δηλαδή το είδος της πληροφορίας που παρακολουθούν (λογαριασμοί ενεργητικού, λογαριασμοί παθητικού, λογαριασμοί ισολογισμού, λογαριασμοί εσόδων, λογαριασμοί εξόδων κ.λπ.), καθώς και την ιεράρχηση που δίνεται στην πληροφορία (πρωτοβάθμιοι λογαριασμοί, δευτεροβάθμιοι λογαριασμοί κ.λπ.). Τις διάφορες αυτές κατηγορίες λογαριασμών θα τις αναπτύσσουμε, καθώς θα τις συναντάμε στα σχετικά κεφάλαια του βιβλίου.

1.3 Από την απλογραφία στη 10η Νοεμβρίου 1494, τη μεγάλη μέρα της Λογιστικής

What a thing it is to see the order which prevails throughout his business! By means of this he can at any time survey the general whole, without needing to perplex himself in the details. What advantages does he derive from the system of book-keeping by double entry! It is among the finest inventions of the human mind; every prudent master of a house should introduce it into his economy.

Johan Wolfgang Goethe
Wilhelm Meisters Apprenticeship
The Harvard classics Shelf of Fiction
Book I – chapter X

(ελεύθερη απόδοση)

Πόσο σημαντικό είναι να βλέπει κανείς την τάξη που επικρατεί στην επιχείρησή του! Με τη βοήθεια όλης αυτής της οργάνωσης μπορεί ανά πάσα στιγμή να έχει μια γενική εικόνα της όλης επιχείρησης, χωρίς να χρειάζεται να μπει σε λεπτομέρειες. Πόσα πλεονεκτήματα πράγματι αποκομίζει με το να τηρεί τα λογιστικά του βιβλία με το σύστημα της διπλογραφίας! Είναι (η διπλογραφία) μια από τις πιο σημαντικές επινοήσεις του ανθρώπινου πνεύματος: κάθε συνετός επιχειρηματίας θα πρέπει να υιοθετήσει τη μέθοδο αυτή στην επιχείρησή του.

Απορία και θαυμασμό προκαλεί, σε όποιον το διαβάζει, το μικρό αυτό απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Γκαίτε «Τα χρόνια μαθητείας του Βίλχελμ Μάϊστερ», μυθιστόρημα που σύμφωνα με τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο² (σελ. 423) θεωρείται ένα από τα «πνευματικά σημαντικότερα –και από τα ωραιότερα γραμμένα– μυθιστορήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας». Στο μυθιστόρημα αυτό ο Γκαίτε (1749-1832) προσπαθεί να μυήσει τον ήρωά του στα μυστικά της επιχειρηματικής ζωής, αναφέροντας μεταξύ άλλων ότι ο σωστός επιχειρηματίας θα πρέπει να καταγράφει τα οικονομικά γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην επιχείρησή του σύμφωνα με τη διπλογραφική μέθοδο.

2. Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος υπήρξε σημαντική προσωπικότητα της νεότερης Ελλάδος. Καθηγητής της Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, διακρίθηκε στα Γράμματα και την Πολιτική και διατέλεσε δύο φορές Πρωθυπουργός της Ελλάδος, το 1945 και το 1967. Το πιο σημαντικό πνευματικό του έργο θεωρείται η «Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος» που αριθμεί 22 τόμους.

Είναι εδώ πράγματι απορίας άξιο και θαυμασμού, πώς αυτός ο γίγας της ευρωπαϊκής διανόησης ασχολείται με ένα τόσο «ταπεινό», θα έλεγε κανείς, θέμα, όπως αυτό των λογιστικών καταχωρήσεων στα βιβλία ενός επιχειρηματία.

Για να λύσουμε την απορία, θα πρέπει να ανατρέξουμε στα χρόνια που γράφθηκε το σημαντικό αυτό κείμενο -ύμνος στη Λογιστική- και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα της εποχής. Ο Γκαίτε έζησε και επηρεάστηκε από μεγάλα γεγονότα της εποχής του, όπως η Αμερικανική και Γαλλική Επανάσταση, το κίνημα του Διαφωτισμού, αλλά κυρίως από τις μεγάλες ανατροπές στο εμπόριο και την οικονομία, που επέφερε η πρόοδος στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Καταλαβαίνουμε, έτσι, το θόρυβο, το ενδιαφέρον που έχει προκαλέσει στην κοινωνία της εποχής, ακόμη και στους πνευματικούς ανθρώπους, όπως ο Γκαίτε, το θέμα της τήρησης των λογιστικών βιβλίων. Για μας σήμερα το θέμα αυτό δεν προκαλεί κανένα ενδιαφέρον, αλλά φαίνεται πως στην εποχή του Γκαίτε αποτελούσε αντικείμενο συζήτησης και, όπως θα αναγνωρισθεί αργότερα με κάποια δόση ίσως υπερβολής, η διπλογραφία βοήθησε σημαντικά στη διαμόρφωση του νέου σκηνικού, του νέου δηλαδή κόσμου που αναδύεται.

Τι το καινούργιο, τι το συνταρακτικό είναι λοιπόν αυτό που φέρνει η νέα «ανακάλυψη» στη Λογιστική, που φθάνει να γίνει το θέμα συζήτησης στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και μάλιστα τρεις ολόκληρους αιώνες μετά τη «μεγάλη ημέρα»;

Η 10^η Νοεμβρίου 1494 θεωρείται, πράγματι, ημέρα σταθμός στην ιστορία της Λογιστικής, που κάθε νέος που αρχίζει να σπουδάζει τη Λογιστική οφείλει να γνωρίζει. Είναι η ημέρα που ο φραγκισκανός μοναχός Lucca Pacioli, που θεωρείται σήμερα πατέρας της Λογιστικής, δημοσιεύει το περίφημο βιβλίο του Summa de arithmetica, geometria, proportioni e proportionalita, όπου στην ουσία αποκαλύπτει, πρώτος αυτός σε όλη την τότε επιχειρηματική κοινότητα, τη νέα πρακτική αποτύπωσης των επιχειρηματικών γεγονότων, πρακτική που θα αποτελέσει το βάθρο πάνω στο οποίο θα στηριχθεί το όλο λογιστικό οικοδόμημα που γνωρίζουμε σήμερα.

Ο Pacioli, όπως και ο ίδιος παραδέχθηκε, δεν έκανε τίποτε άλλο με το βιβλίο του παρά να αποτυπώσει σε αυτό συνήθειες και πρακτικές που εφαρμόζονταν ήδη για διακόσια περίπου χρόνια πριν στις ακμάζουσες τότε πόλεις της βόρειας Ιταλίας και ιδιαίτερα στη Βενετία.

Jacopo de'Barbari
(1460/70 - before 1516)
Luca Pacioli
1496 περίπου
Νάπολη,
Museo di Capodimonte

Περιγράφοντας τις ακολουθούμενες πρακτικές, ο Pacioli θα συνοψίσει τη βασική ιδέα με δύο λόγια:

... για να διοικήσει κάποιος μια επιχείρηση με επιτυχία, χρειάζονται τρία πράγματα:

- να διαθέτει μετρητά, που είναι και το πιο σημαντικό στοιχείο,
- να έχει καλό λογιστή, και
- να τηρεί τάξη στο λογιστήριο, για να μπορεί να αποτυπώσει όλες τις συναλλαγές ως χρέωση και πίστωση.

Μην ξεχνάμε ότι ο Pacioli απευθύνεται με το βιβλίο του στους εμπόρους της εποχής και επισημαίνει με απλά λόγια ότι κάθε γεγονός που λαμβά-

νει χώρα στην επιχείρησή τους δεν πρέπει να το βλέπουν όπως συνήθιζαν μέχρι τότε, δηλ. μονοδιάστατα, αλλά μέσα στα πλαίσια μιας ισότητας αποτελούμενης από χρέωση και πίστωση.

Όταν παίρνω ένα δάνειο από μια τράπεζα, αυξάνονται τα ταμειακά μου διαθέσιμα, αλλά αυξάνονται ταυτόχρονα με το ίδιο ποσό και οι υποχρεώσεις μου στην τράπεζα.

Όταν στη συνέχεια δίνω μέρος των μετρητών μου για να αγοράσω εμπορεύματα, αυξάνονται τα αποθέματά μου σε εμπορεύματα, αλλά ταυτόχρονα μειώνονται ισόποσα και τα αποθέματα μου σε ρευστά.

Στην απλογραφία οι άνθρωποι κατέγραφαν τις εμπορικές τους συναλλαγές με ένα μονοδιάστατο τρόπο, παρουσίαζαν δηλαδή τη μία όψη των πραγμάτων, και συγκεκριμένα αυτή που τους ενδιέφερε περισσότερο.

Όταν π.χ. ο κλασικός μπακάλης της γειτονιάς καταχωρεί στο τεφτέρι του το τι του χρωστάει κάθε νοικοκυρά που αγοράζει με πίστωση, στην ουσία επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην πλευρά των απαιτήσεων.

Χάνει, όμως, με τον τρόπο αυτό την άλλη όψη των πραγμάτων, δηλαδή το τι θυσίες υπέστη για να δημιουργήσει τις απαιτήσεις και, στην προκειμένη περίπτωση, το τι πράγματα έβγαλε από τα ράφια του και έδωσε σε κάθε νοικοκυρά. Κατ' επέκταση, αγνοεί τι υπόλοιπο έχει στην αποθήκη του από κάθε εμπόρευμα, τι κέρδος πραγματοποίησε, καθώς και άλλες χρήσιμες πληροφορίες.

Η διπλογραφία βλέπει τα επιχειρηματικά γεγονότα με τη διπλή τους διάσταση, μέσα σ' ένα επιχειρηματικό περιβάλλον που βρίσκεται σε μια διαρκή και δυναμική ισορροπία.

Ό,τι γίνεται έχει διπλή επίπτωση, η οποία μεταβάλλει τα στοιχεία (λογαριασμούς) που διατηρούν το σύστημα σε ισορροπία, χωρίς όμως να διαταράσσει αυτή την ίδια την ισορροπία.

Οι ιδέες που απορρέουν από τη διπλογραφία, είναι ιδέες που βγαίνουν μέσα από τη ζωή και τους φυσικούς νόμους. Πολλοί θεωρητικοί θα γράψουν ότι αυτό που ξεκίνησε στη Λογιστική με τη διπλογραφία θα συνεχισθεί αργότερα σε άλλους τομείς της επιστήμης, όταν τη σκυτάλη από τον Pacioli θα πάρουν διάνοιες όπως ο Νεύτωνας και ο Γαλιλαίος, για να αποκαλύψουν στην ανθρωπότητα τους νόμους για την ισορροπία του σύμπαντος.

Η σταδιακή πορεία μετάβασης από την απλογραφία στη διπλογραφία έχει σχέση με την ωρίμανση σωρείας ευνοϊκών παραγόντων που ήδη εξετάσαμε,

οι οποίοι προετοίμασαν κατάλληλα το έδαφος για τις μεγάλες αλλαγές που θα ακολουθήσουν κατά την Αναγέννηση και στο χώρο της Λογιστικής.

Πράγματι, όπως αποδεικνύει η έρευνα των ιστορικών της Λογιστικής, η διπλογραφία άρχισε να εφαρμόζεται σιγά-σιγά από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα, περίοδος της ιστορίας στην οποία συνυπάρχουν για πρώτη φορά όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για να πυροδοτηθεί η «μεγάλη έκρηξη».

Σχετικά με το θέμα αυτό, ο καθηγητής Littleton ισχυρίζεται ότι η εμφάνιση του διπλογραφικού συστήματος στηρίχθηκε σε δύο βασικούς άξονες, τα πρωτογενή υλικά και τα εκφραστικά τους μέσα, τη “γλώσσα” όπως γράφει. Τα βασικά υλικά είναι η έννοια της ατομικής ιδιοκτησίας, του κεφαλαίου, του εμπορίου και της πίστωσης. Ως μέσα που εξέφρασαν αυτά τα υλικά αναφέρει τη γραφή, το χρήμα και την αριθμητική.

Παρά το γεγονός ότι οι προϋποθέσεις αυτές υπήρχαν και σε πολύ παλαιότερες εποχές, η έλλειψη της κατάλληλης “ενέργειας” δεν βοήθησε στην ανάδειξη της έννοιας του διπλογραφικού συστήματος (Kam V., 1990, σ. 1, 2).

1.4 Οι έννοιες του Ενεργητικού και του Παθητικού

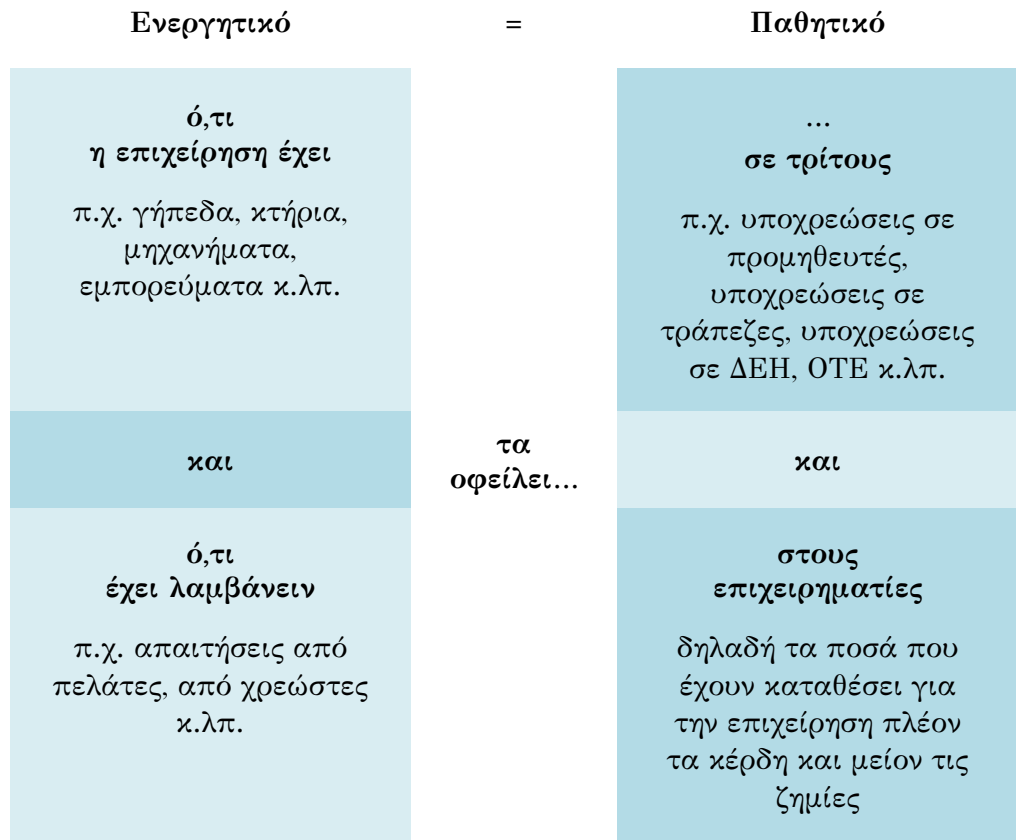
Για να κατανοήσουμε καλύτερα τις δύο αυτές έννοιες, ας υποθέσουμε ότι μια επιχείρηση που τηρεί τα λογιστικά της βιβλία σύμφωνα με το διπλογραφικό σύστημα συγκεντρώνει όλους τους λογαριασμούς της και τους καταγράφει.

Κάνοντας την εύλογη υπόθεση ότι η επιχειρηματική οντότητα βρίσκεται πάντα σε ισορροπία, σύμφωνα με τη θεμελιώδη αρχή της διπλογραφίας, αυτό σημαίνει ότι κάποιοι λογαριασμοί επενεργούν θετικά στη διαμόρφωση της ισορροπίας και κάποιοι άλλοι αρνητικά.

Αυτοί που έχουν θετική επίδραση είναι σαν να τοποθετούνται στο αριστερό σκέλος μιας ζυγαριάς και αυτοί με την αρνητική επίδραση στο δεξί σκέλος της ζυγαριάς που ισορροπεί.

Αυτούς που βρίσκονται στο αριστερό σκέλος της ζυγαριάς θα τους αποκαλούμε στο εξής λογαριασμούς ενεργητικού και ολόκληρη την αριστερή πλευρά Ενεργητικό, ενώ αντίθετα τους λογαριασμούς που βρίσκονται στο δεξί σκέλος της ζυγαριάς θα τους ονομάζουμε λογαριασμούς παθητικού και ολόκληρη τη δεξιά πλευρά Παθητικό.

Δηλαδή το ενεργητικό και το παθητικό είναι οι βασικοί πυλώνες που διατηρούν το σύστημα σε ισορροπία, ισορροπία που, όπως ήδη αναφέραμε, αλλά και θα δούμε με λεπτομέρεια στη συνέχεια, δεν είναι στατική αλλά δυναμική.

Στο ενεργητικό δηλαδή εντάσσουμε λογαριασμούς που παρακολουθούν τα μέσα δράσης της επιχείρησης, αυτά δηλαδή που η επιχείρηση έχει στη διάθεσή της προκειμένου να επιτύχει τους επιχειρηματικούς της στόχους.

Ένα κτήριο για παράδειγμα, είναι μέσο δράσης, γιατί η επιχείρηση μπορεί να το χρησιμοποιήσει για γραφείο των κεντρικών της υπηρεσιών ή να εγκαταστήσει σε αυτό τα μηχανήματά της, που και αυτά είναι μέσα δράσης, γιατί βοηθούν στην παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Αυτά που η επιχείρηση δικαιούται να λάβει από πωλήσεις με πίστωση, που έκανε σε πελάτες της, είναι και αυτά μέσα δράσης, γιατί κάποια στιγμή θα μετατραπούν σε μετρητά, όταν οι πελάτες εξοφλήσουν στην επιχείρηση τις υποχρεώσεις τους ή όταν η επιχείρηση αποφασίσει να τα μετατρέψει άμεσα σε μετρητά, πουλώντας τις απαιτήσεις αυτές σε μια εταιρεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (Factoring).

Αντίθετα, οι λογαριασμοί παθητικού δείχνουν τις πηγές που χρησιμοποίησε η επιχείρηση για να αποκτήσει (χρηματοδοτήσει) τα στοιχεία του ενεργητικού της.

Αν δεν έβαζαν τα χρήματά τους οι επιχειρηματίες, αν οι τράπεζες δεν χορηγούσαν τα δάνεια στην επιχείρηση, αν οι προμηθευτές δεν έδιναν εμπορεύματα στην επιχείρηση με πίστωση κ.λπ., η επιχείρηση δεν θα ήταν σε θέση να έχει τα στοιχεία που εμφανίζονται στο ενεργητικό της.

Το μέρος του παθητικού που αντιπροσωπεύει αυτά που οφείλει η επιχείρηση στους επιχειρηματίες, θα το καλούμε στο εξής Καθαρή θέση (equity) και προκύπτει ως διαφορά, αν αφαιρέσουμε από το ενεργητικό τις υποχρεώσεις της επιχείρησης σε τρίτους.

$$\text{ή } \text{ΚΘ (καθαρή θέση)} = \text{Ε (Ενεργητικό)} - \text{Υ (υποχρεώσεις)}$$

Από την ανωτέρω σχέση προκύπτει η βασική σχέση:

$$\text{Ε} = \text{Υ} + \text{ΚΘ}$$

Τον πίνακα που συντάξαμε στην προηγούμενη σελίδα και ο οποίος παρουσιάζει το ενεργητικό, τις υποχρεώσεις και την καθαρή θέση μιας οικονομικής οντότητας θα τον ονομάζουμε στο εξής ισολογισμό.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ένας οικογενειάρχης θέλει να υπολογίσει την καθαρή του περιουσία (δηλ. την καθαρή του θέση) και για το λόγο αυτό καταγράφει με λεπτομέρεια όλα τα απαραίτητα στοιχεία (λογαριασμούς) που τη συγκροτούν ως εξής:

Ένα διαμέρισμα που κατοικεί με τη σύζυγο και τα δύο του παιδιά,

εκτιμώμενης αξίας € 300.000.

Τα έπιπλα του διαμερίσματος, η αξία των οποίων υπολογίζεται σε € 30.000.

Μία εξοχική κατοικία αξίας € 120.000.

Ένα αγρόκτημα αξίας € 40.000.

Δάνειο (διευκόλυνση) που έχει δώσει σε φίλο του κο Π. € 2.000.

Υπόλοιπο κατάθεσης που διατηρεί σε τράπεζα € 18.000

Δάνειο που έχει λάβει ο ίδιος από τράπεζα, το ανεξόφλητο υπόλοιπο του οποίου ανέρχεται σε € 100.000.

Οφειλή στην Εφορία € 10.000.

Με βάση τα στοιχεία (λογαριασμούς) που κατέγραψε ο οικογενειάρχης, συντάσσουμε τον ισολογισμό του από τον οποίο θα προκύψει και η καθαρή του περιουσία.

Ενεργητικό		Παθητικό	
• Διαμέρισμα	300.000	• Δάνειο από τράπεζα	100.000
• Έπιπλα	30.000	• Οφειλή στην Εφορία	10.000
• Εξοχικό	120.000		
• Αγρόκτημα	40.000	• Καθαρή θέση	
• Απαίτηση από Π	2.000	510.000 - 110.000	400.000
• Κατάθεση στην τράπεζα	18.000		
Σύνολο	510.000	Σύνολο	510.000

Η καθαρή περιουσία του οικογενειάρχη αλλά και κάθε επιχείρησης δεν είναι κάτι δεδομένο εξαρχής, αλλά προκύπτει κάθε φορά ως διαφορά μεταξύ του ενεργητικού και των υποχρεώσεων. Έτσι, θα μπορούσε η καθαρή θέση να είναι μηδέν, σε περίπτωση ισότητας μεταξύ των στοιχείων ενεργητικού και υποχρεώσεων, ή ακόμη και αρνητική, αν το ενεργητικό γίνει μικρότερο από τις υποχρεώσεις.

1.5 Η διάκριση επιχείρησης και επιχειρηματία

The modern rational organization of capitalistic enterprise would not have been possible without two other important factors in its development: the separation of business from the household ... and, closely connected with it, rational book-keeping.

Max Weber

(ελεύθερη απόδοση)

Η σύγχρονη ορθολογική οργάνωση της κεφαλαιουχικής επιχείρησης θα ήταν ανέφικτη χωρίς την ύπαρξη δύο άλλων σημαντικών παραγόντων για την ανάπτυξή της: το διαχωρισμό επιχείρησης και επιχειρηματία... και τη στενά συνδεδεμένη με αυτόν, σωστή τήρηση των λογιστικών βιβλίων.

Από όσα αναπτύξαμε στην προηγούμενη παράγραφο αλλά και από το παράδειγμα με τον οικογενειάρχη προκύπτει ότι η καθαρή θέση μιας οποιασδήποτε οικονομικής οντότητας (επιχείρησης, νοικοκυριού, κ.λπ.) εμφανίζεται στο παθητικό του ισολογισμού. Το γεγονός αυτό μπερδεύει ένα αρχάριο της Λογιστικής, ο οποίος δεν μπορεί να κατανοήσει το γιατί η καθαρή περιουσία αποτελεί παθητικό για έναν επιχειρηματία, για έναν οικογενειάρχη κ.λπ. Η απάντηση είναι ότι η καθαρή περιουσία αποτελεί παθητικό όχι για τους επιχειρηματίες αλλά για την επιχείρηση ως αυτοτελή και ανεξάρτητη οντότητα.

Τα λογιστικά βιβλία αποτυπώνουν συναλλαγές που έκανε η επιχείρηση και όχι ο επιχειρηματίας ως πρόσωπο.

Ένας επιχειρηματίας μπορεί να έχει αναλάβει πολλές επιχειρήσεις, διαφορετικού αντικειμένου, σε διαφορετικές χώρες, μόνος του ή από κοινού, σε συνεργασία με άλλους επιχειρηματίες, κάτω από διάφορα νομικά σχήματα (ομόρρυθμος εταιρεία, ετερόρρυθμος εταιρεία, εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, ανώνυμος εταιρεία, κ.λπ.)

Ο επιχειρηματίας αυτός, για να λάβει σωστές επιχειρηματικές αποφάσεις, οφείλει να γνωρίζει την πορεία εργασιών, καθώς και τα αποτελέσματα κάθε μιας επιχείρησης χωριστά.

Για το λόγο αυτό είναι σημαντική η σύλληψη της ανεξάρτητης οντότητας της επιχείρησης και της διάκρισής της από τους επιχειρηματίες.

Για την επιχείρηση οι επιχειρηματίες θεωρούνται τρίτοι και για το λόγο αυτό τα χρήματα που τοποθέτησαν για την πραγματοποίηση των επιδιώξεων της επιχείρησης θεωρούνται οφειλή της επιχείρησης σε αυτούς.

Έτσι, το παθητικό που αποτελεί το δεύτερο πυλώνα ισορροπίας του λογιστικού κυκλώματος μιας επιχείρησης σύμφωνα με τη διπλογραφική μέθοδο, το διακρίνουμε, όπως είδαμε, σε δύο μεγάλες κατηγορίες λογαριασμών:

- α. σε λογαριασμούς που αποτυπώνουν αυτά που η επιχείρηση οφείλει σε τρίτους, όπως προμηθευτές, ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΙΚΑ, Εφορία κ.λπ.
- β. σε λογαριασμούς που αποτυπώνουν αυτά που η επιχείρηση οφείλει στους επιχειρηματίες (ομόρρυθμους εταίρους, ετερόρρυθμους εταίρους, εταίρους εταιρείας περιορισμένης ευθύνης, μετόχους ανώνυμης εταιρείας κ.λπ.).

Θεώρημα της επιχειρηματικής οντότητας

The accounting entity postulate

Επιχείρηση και επιχειρηματίας είναι δύο διαφορετικά πράγματα και δεν πρέπει ποτέ να τα συγχέουμε.

1.6 Η έννοια του κεφαλαίου

One cannot imagine what capitalism would be without double-entry book keeping: the two phenomena are connected as intimately as form and content. One cannot say whether capitalism created double-entry book keeping as a tool in its expansion; or perhaps, conversely, double-entry book keeping created capitalism.

Werner Sombart
Der Moderne Kapitalismus
Vol II, p.118

(ελεύθερη απόδοση)

Δεν μπορεί να φαντασθεί κανείς τι θα ήταν ο καπιταλισμός χωρίς τη διπλογραφική τήρηση των βιβλίων: τα δύο φαινόμενα είναι τόσο στενά συνδεδεμένα, όσο η μορφή και το περιεχόμενο. Δεν μπορεί κανείς να

ισχυρισθεί εάν ο καπιταλισμός οδήγησε στη διπλογραφία σαν μέσο για την επέκτασή του ή ενδεχόμενα το αντίθετο, δηλ. ότι η διπλογραφία δημιούργησε τον καπιταλισμό.

Οι έννοιες του κεφαλαίου (capital) και του κεφαλαιοκρατικού (καπιταλιστικού) συστήματος χρησιμοποιούνται συχνά στον προφορικό και γραπτό λόγο και, όπως θα δούμε στη συνέχεια, παρά το γεγονός ότι πρόκειται για δύο διαφορετικά πράγματα, υπάρχει μεταξύ τους στενή και ουσιαστική σύνδεση.

Ως καπιταλιστικό σύστημα εννοούμε ένα ολόκληρο πλέγμα ιδεών, αρχών και κανόνων που διέπουν τη λειτουργία της ελεύθερης οικονομίας και οι οποίες -σύμφωνα με τους υποστηρικτές του συστήματος- οδηγούν σε πρόοδο την οικονομία μέσα από την επιχειρηματική δράση και, ως συνέπεια αυτής, στη συσσώρευση πλούτου για τα άτομα και τη δημιουργία γενικότερης ευμάρειας για την κοινωνία.

Βασικοί πυλώνες του συστήματος είναι η ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών, η ενίσχυση του επιχειρηματικού πνεύματος, η αποτελεσματική λειτουργία των αγορών, η άψογη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος κ.ά.

Ο πρώτος που διακήρυξε και υποστήριξε τις ιδέες αυτές είναι ο Adam Smith (1711-1766) μέσα από το περίφημο βιβλίο του «Ο πλούτος των Εθνών» (An Inquiry into Nature and Causes of the Wealth of Nations), όπου για πρώτη φορά εισάγει το δόγμα του laissez faire, την ανεμπόδιστη δηλ. επιχειρηματική δράση και πρωτοβουλία

Η διαμάχη για το εάν ο καπιταλισμός ήταν η αφορμή να επινοηθεί το σύστημα τήρησης των επιχειρηματικών βιβλίων με τη μέθοδο της διπλογραφίας ή το αντίθετο, ότι δηλαδή η διπλογραφία ήταν εκείνη που πρώτιστα βοήθησε στην ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος, κρατά για πολλές δεκαετίες, με σοβαρά επιχειρήματα να προβάλλονται και από τις δύο πλευρές.

Άσχετα με το ποιος τελικά έχει δίκιο πάνω στο δύσκολο αυτό ερώτημα, αυτό που προβάλλεται ως το κοινό σημείο και από τις δύο πλευρές είναι η έννοια του κεφαλαίου, που αποτελεί το συνδεδετικό κρίκο μεταξύ της διπλογραφίας και του καπιταλισμού.

Για τη διπλογραφία το κεφάλαιο θεωρείται μέρος της ισότητας:

Ενεργητικό = Υποχρεώσεις + Κεφάλαιο ή Καθαρή θέση.

Κεφάλαιο, λοιπόν, θεωρούνται τα ποσά που έχουν τοποθετήσει στην επιχεί-

ρηση οι επιχειρηματίες για την πραγματοποίηση των επιχειρηματικών τους επιδιώξεων. Αποτελεί, όπως είδαμε, μέρος των συνολικών υποχρεώσεων της επιχείρησης, αφού, σύμφωνα με την αρχή της αυτοτελούς λογιστικής οντότητας, επιχείρηση και επιχειρηματίας θεωρούνται ότι αποτελούν δύο εντελώς ανεξάρτητα πράγματα, τα οποία για κανένα λόγο δεν πρέπει να συγχέουμε.

Το κεφάλαιο αποτελείται από τις εισφορές των επιχειρηματιών για την απρόσκοπτη λειτουργία της επιχείρησης, πλέον τα κέρδη που πραγματοποιεί κάθε χρόνο η επιχείρηση και δεν διανέμει, μείον τις τυχόν ζημιές.

Το κεφάλαιο εκφράζει έτσι σε λογιστικούς όρους, το συσσωρευμένο πλούτο της επιχείρησης, που δημιουργήθηκε μέσα από την επιτυχημένη επιχειρηματική δράση και το κατάλληλο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, ευνοϊκό για τη γέννηση και ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος.

Η έννοια έτσι του κεφαλαίου ξεπήδησε, θα μπορούσε να πει κανείς, ως απότοκος έννοια εκείνης της διπλογραφίας, αφού θα έπρεπε να αποτυπωθεί στη λογιστική ισότητα η οφειλή της επιχείρησης στους επιχειρηματίες.

Μια βασική παρατήρηση που πρέπει να γίνει ευθύς εξαρχής είναι ότι, ενώ οι επιχειρηματίες τοποθέτησαν συγκεκριμένα χρήματα στην επιχείρηση που εμφανίζονται στο λογαριασμό «κεφάλαιο», αυτά που δικαιούνται να λάβουν από την επιχείρηση δεν είναι καθόλου συγκεκριμένα. Μπορεί να πάρουν περισσότερα από όσα κατέβαλλαν (επιχείρηση με κέρδη), λιγότερα (επιχείρηση με ζημιές) ή ακόμη και τίποτε, σε περίπτωση πτώχευσης της επιχείρησης. Για το λόγο αυτό ένας άλλος ορισμός για το κεφάλαιο είναι εκείνος που το θεωρεί ως το κατάλοιπο, αυτό δηλαδή που απομένει αν από τη ρευστοποίηση των στοιχείων ενεργητικού αφαιρέσουμε αυτά που πρέπει να καταβάλλει η επιχείρηση για την ικανοποίηση των υποχρεώσεών της σε τρίτους.

Έτσι, από τη βασική λογιστική ισότητα λαμβάνουμε ότι:

Κεφάλαιο ή Καθαρή θέση = Ενεργητικό - Υποχρεώσεις.

Τα γεγονότα που οδηγούν στη συγκρότηση, αύξηση και μείωση του κεφαλαίου καλύπτουμε στο κεφάλαιο 4 «Το νομικό ένδυμα της επιχείρησης», όπου παρατίθενται και οι σχετικές λογιστικές εγγραφές.

1.7 Λογιστικό γεγονός, λογιστικές εγγραφές και οι έννοιες της χρέωσης και της πίστωσης

Λογιστικό γεγονός ονομάζουμε κάθε πράξη ή ενέργεια που γίνεται στα πλαίσια της επιχειρηματικής δραστηριότητας (π.χ. αγορά επίπλων, αγορά εμπορευμάτων, πώληση εμπορευμάτων, λήψη δανείου από τράπεζα κ.λπ.) που έχει ως αποτέλεσμα να μεταβληθούν δύο ή περισσότεροι λογαριασμοί και να προκύψει έτσι μια νέα ισορροπία στο λογιστικό κύκλωμα.

Τα λογιστικά γεγονότα τα αποτυπώνουμε στη λογιστική με εγγραφές, που αποκαλούμε λογιστικές εγγραφές ή λογιστικές καταχωρήσεις, με τη μορφή ισότητας, δηλώνοντας έτσι τη διπλή επίδραση που ασκούν στο λογιστικό κύκλωμα.

Μια λογιστική εγγραφή για να είναι πλήρης, πρέπει να:

- προσδιορίζει τους λογαριασμούς που επηρεάζονται από το λογιστικό γεγονός και, έτσι, προκύπτει έμμεσα το που ανήκουν οι λογαριασμοί αυτοί, αν δηλ. είναι λογαριασμοί ενεργητικού ή λογαριασμοί παθητικού,
- ορίζει την κατεύθυνση της μεταβολής, δηλ. αν πρόκειται για αύξηση ή μείωση σε κάθε λογαριασμό,
- καταγράφει το ύψος της μεταβολής, και
- κάνει συνοπτική περιγραφή του γεγονότος.

Έστω, ως παράδειγμα, ότι μια επιχείρηση λαμβάνει από την τράπεζά της δάνειο ύψους € 10.000. Στην περίπτωση αυτή, έχουμε αύξηση του λογαριασμού «Ταμείο», που είναι λογαριασμός ενεργητικού, με ταυτόχρονη αύξηση του λογαριασμού «Υποχρεώσεις σε τράπεζες», που είναι λογαριασμός παθητικού.

Αναπαριστώντας το γεγονός υπό μορφή ισότητας, θα έχουμε:

Ταμείο (+) 10.000 = Υποχρεώσεις σε τράπεζες (+) 10.000

Αιτιολογία: Λήψη δανείου από τράπεζα.

Αν κάνουμε τη βασική παραδοχή ότι κάθε αύξηση των λογαριασμών του ενεργητικού καταχωρείται πάντα στο αριστερό σκέλος της ισότητας και κάθε αύξηση των λογαριασμών του παθητικού καταχωρείται πάντα στο δεξί σκέλος της ισότητας, τότε, σε αναλόγου τύπου εγγραφές, κατορθώνουμε να αποφύγουμε την αναγραφή της κατεύθυνσης της μεταβολής ως αύξησης (+), αφού κάτι τέτοιο προκύπτει έμμεσα από το πλαίσιο της συμφωνίας.

Ας υποθέσουμε, στη συνέχεια, ότι καταβάλλουμε στην τράπεζα € 3.000 σε μερική εξόφληση του δανείου. Στην περίπτωση αυτή, έχουμε μείωση ενός λογαριασμού ενεργητικού που είναι το Ταμείο και, σε αντιδιαστολή με τη βασική μας παραδοχή, τη μείωση αυτή πρέπει να την καταχωρίσουμε στο δεξί σκέλος της ισότητας. Επίσης, στο παράδειγμά μας, έχουμε μείωση των υποχρεώσεων στις τράπεζες, που είναι λογαριασμός παθητικού και, σε αντιδιαστολή με τη βασική μας παραδοχή, τη μείωση αυτή πρέπει να την καταχωρίσουμε στο αριστερό σκέλος της ισότητας. Έτσι, θα έχουμε:

Υποχρεώσεις σε τράπεζες = Ταμείο.

ΚΑΝΟΝΑΣ

Κάθε αύξηση σε λογαριασμούς Ενεργητικού και κάθε μείωση σε λογαριασμούς Παθητικού την καταχωρούμε στο αριστερό σκέλος της ισότητας και την πράξη αυτή την αποκαλούμε **Χρέωση (X)**³.

Αντίθετα, κάθε αύξηση σε λογαριασμούς Παθητικού και κάθε μείωση σε λογαριασμούς Ενεργητικού την καταχωρούμε στο δεξί σκέλος της ισότητας και τη σχετική πράξη την αποκαλούμε **Πίστωση (Π)**⁴.

Είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε εξ αρχής ότι η χρέωση δεν είναι τίποτε άλλο παρά η αριστερή πλευρά μιας λογιστικής εγγραφής και η πίστωση η δεξιά. Χρέωση δεν σημαίνει, όπως νομίζουν ορισμένοι, κάτι το “κακό” και πίστωση κάτι το “καλό”.

Είναι απλώς τα διαφορετικά ονόματα που δόθηκαν στην κάθε πλευρά μιας ισότητας, για να υποδηλώσουν τη διπλή επίδραση που ασκούν τα οικονομικά γεγονότα στην οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης.

Η χρέωση (αγγλικά debit, ιταλικά dare) είναι η μια πλευρά της ισότητας, ενώ η άλλη είναι η πίστωση (αγγλικά credit, ιταλικά vere).

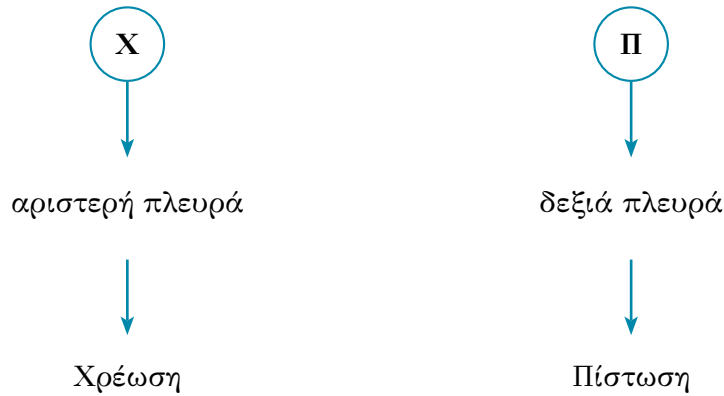
Η επίδραση που ασκούν τα λογιστικά γεγονότα στην οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης δεν είναι απλώς διπλή, ταυτόχρονα είναι και ισοδύναμου και αντιθέτου αποτελέσματος. Έτσι, βάσει της αρχής αυτής Χρέωση =

3. Αργότερα, θα κάνουμε επέκταση του κανόνα, για να συμπεριλάβουμε και τα έξοδα.

4. Αργότερα, θα κάνουμε επέκταση του κανόνα, για να συμπεριλάβουμε και τα έσοδα.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Πίστωση. Αν την αριστερή πλευρά την παραστήσουμε με X και τη δεξιά με Π, θα έχουμε διαγραμματικά:

Αφού η ισότητα χρέωσης και πίστωσης αποτελεί βασική αρχή της διπλο-γραφίας, μπορούμε να αποφύγουμε σε κάθε εγγραφή την ένδειξη του ίσον (=), οπότε οι δύο εγγραφές μας θα γίνουν ως εξής:

<u>1/20.12.2013</u>	
X Ταμείο	10.000 ^(α)
Π Υποχρεώσεις σε τράπεζες	10.000 ^(β)
Αιτιολογία: Λήψη δανείου.	
<u>2/31.12.2013</u>	
X Υποχρεώσεις σε τράπεζες	3.000
Π Ταμείο	3.000 ^(β)
Αιτιολογία: Μερική εξόφληση δανείου.	
^(α) Κάθε στοιχείο της ισότητας λέγεται «άρθρο».	
^(β) Το ποσό της πίστωσης γράφεται πιο δεξιά από το ποσό της χρέωσης.	

... δεν θέλω να έχω νταραβέρια μαζί σου!

Τη φράση αυτή τη χρησιμοποιούμε όταν θέλουμε να δηλώσουμε ότι δεν επιθυμούμε να έχουμε εμπορικές δοσοληψίες, δηλ. δούναι και λαβείν με κάποιον, επεκτάθηκε δε να σημαίνει και γενικότερα πάσης φύσεως σχέσεις.

Η λέξη «νταραβέρι» είναι σύνθετη και προέρχεται από τις ιταλικές λέξεις dare που σημαίνει δούναι – υποχρέωση (πίστωση) και avere που σημαίνει λαβείν – απαίτηση (χρέωση).

1.8 Χρεωστικοί και πιστωτικοί λογαριασμοί

Χρεωστικοί λογαριασμοί

Παρά το γεγονός ότι οι λογαριασμοί ενεργητικού μπορεί είτε να χρεώνονται είτε να πιστώνονται, το υπόλοιπό τους μετά από κάθε λογιστικό γεγονός πρέπει να είναι πάντα **χρεωστικό**.

Ας υποθέσουμε για παράδειγμα, ότι κατά την έναρξη μιας επιχείρησης οι επιχειρηματίες καταθέτουν ολόκληρο το κεφάλαιο € 30.000.000 σε μετρητά. Το υπόλοιπο έτσι του ταμείου της επιχείρησης ανέρχεται σε € 30.000.000. Το ταμείο είναι μέσο δράσης της επιχείρησης, γι' αυτό κατατάσσεται στους λογαριασμούς του ενεργητικού.

Αν υποθέσουμε περαιτέρω ότι η επιχείρηση πραγματοποιεί σε μια περίοδο εκατοντάδες ταμειακές πράξεις, που οδηγούν είτε σε αύξηση του ταμείου είτε σε μείωσή του (αναλήψεις), τελικά το υπόλοιπο του ταμείου πρέπει να είναι χρεωστικό. Δεν νοείται δηλαδή ταμείο αρνητικό. Το ταμείο το πολύ-πολύ να μηδενισθεί. Δεν μπορεί δηλαδή ποτέ κανένας να πληρώσει από ταμείο που δεν έχει μετρητά, άρα το ταμείο δεν μπορεί ποτέ να γίνει αρνητικό. Λογαριασμοί ενεργητικού σαν το ταμείο, όπως γήπεδα, κτήρια, πελάτες, χορηγήσεις κ.λπ., που από τη φύση τους έχουν πάντα χρεωστικό υπόλοιπο, λέγονται χρεωστικοί λογαριασμοί.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι λογαριασμοί ενεργητικού χρεώνονται και πιστώνονται. Απλώς, το υπόλοιπό τους μετά από κάθε λογιστικό γεγονός πρέπει να είναι πάντοτε χρεωστικό.

Πιστωτικοί λογαριασμοί

Όπως το ενεργητικό, έτσι και το παθητικό μπορεί είτε να χρεώνεται είτε να πιστώνεται. Σε αντίθεση όμως με το ενεργητικό, το υπόλοιπο που πρέπει να απομένει μετά από κάθε λογιστικό γεγονός πρέπει να είναι **πιστωτικό**.

Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι μια επιχείρηση συνάπτει με μια τράπεζα δάνειο € 5.000.000. Με την παραπάνω πράξη η επιχείρηση αύξησε τα ταμειακά της διαθέσιμα κατά € 5.000.000 και παράλληλα δημιούργησε μια ισόποση υποχρέωση στην τράπεζα.

Το ταμείο είναι το μέσο δράσης, άρα για το λόγο αυτό είναι ενεργητικό στοιχείο, και το δάνειο από την τράπεζα είναι η πηγή χρηματοδότησής του, άρα για το λόγο αυτό παθητικό στοιχείο.

Όσες καταβολές κι αν πραγματοποιήσει η επιχείρηση στην τράπεζα σε εξόφληση του δανείου, το υπόλοιπο θα παραμένει στους λογαριασμούς της επιχείρησης πιστωτικό ή το πολύ πολύ θα μηδενισθεί. Δεν νοείται δηλαδή δάνειο από τράπεζα με χρεωστικό υπόλοιπο. Λογαριασμοί παθητικού, όπως υποχρεώσεις σε τράπεζες από δάνεια, υποχρεώσεις σε προμηθευτές, υποχρεώσεις στο ΙΚΑ, υποχρεώσεις στην Εφορία κ.λπ. που από τη φύση τους έχουν πάντα πιστωτικό υπόλοιπο λέγονται **πιστωτικοί λογαριασμοί**.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι λογαριασμοί παθητικού πιστώνονται και χρεώνονται. Απλώς, το υπόλοιπό τους μετά από κάθε λογιστικό γεγονός πρέπει να είναι πάντοτε πιστωτικό.

1.9 Συνδυασμοί χρεωπιστώσεων

Αν λάβουμε υπόψη ότι το ενεργητικό (Ε) και το παθητικό (Π) μπορεί, όπως είπαμε, είτε να αυξάνονται (+) είτε να μειώνονται (-), τότε οι δυνατοί συνδυασμοί των τεσσάρων αυτών πραγμάτων (Ε, Π, +, -) ανά δύο είναι $2^4=16$.

Αν, στη συνέχεια, θεωρήσουμε ότι κάθε συνδυασμός που δημιουργείται αποτελεί μια χρέωση και μια πίστωση, θα εξετάσουμε αν οι συνδυασμοί αυτοί είναι συμβατοί με τον ορισμό που έχουμε δώσει στις σχετικές έννοιες και τον οποίο επαναλαμβάνουμε:

Χρέωση ονομάζουμε κάθε αύξηση του ενεργητικού (Ε+) και κάθε μείωση του παθητικού (Π-)⁵.

Πίστωση ονομάζουμε κάθε αύξηση του παθητικού (Π+) και κάθε μείωση του ενεργητικού (Ε-)⁶.

α/α	Χρέωση	Πίστωση	Παρατηρήσεις
1 2	Ε+ Π-	Π+ Ε-	Δυνατοί συνδυασμοί. Προκαλούν ο μιν (1) αύξηση, ο δε (2) μείωση των μεγεθών τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού.
3 4	Ε+ Π-	Ε- Π+	Δυνατοί συνδυασμοί. Προκαλούν μετασχηματισμό, ο μιν (3) των μεγεθών του ενεργητικού, ο δε (4) των μεγεθών του παθητικού.
5 6 7 8	Ε- Ε- Ε- Ε-	Π+ Π- Ε+ Ε-	Όλοι οι συνδυασμοί είναι αδύνατοι, γιατί το ενεργητικό χρεώνεται μόνο όταν αυξάνεται και όχι όταν μειώνεται.
9 10 11 12	Π+ Π+ Π+ Π+	Ε+ Ε- Π+ Π-	Όλοι οι συνδυασμοί είναι αδύνατοι, γιατί το παθητικό χρεώνεται μόνο όταν μειώνεται και όχι όταν αυξάνεται.
13 14	Ε+ Π-	Ε+ Ε+	Όλοι οι συνδυασμοί είναι αδύνατοι, γιατί το ενεργητικό πιστώνεται μόνο όταν μειώνεται και όχι όταν αυξάνεται.
15 16	Ε+ Π-	Π- Π-	Όλοι οι συνδυασμοί είναι αδύνατοι, γιατί το παθητικό πιστώνεται μόνο όταν αυξάνεται και όχι όταν μειώνεται.

5. Αργότερα θα κάνουμε επέκταση του ορισμού για να συμπεριλάβουμε και τα έξοδα

6. Αργότερα θα κάνουμε επέκταση του ορισμού για να συμπεριλάβουμε και τα έσοδα.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Το συμπέρασμα που εξάγεται είναι ότι από τους δεκαέξι συνδυασμούς, μόνο οι τέσσερις είναι συμβατοί με τους ορισμούς που δώσαμε για τη χρέωση και την πίστωση, θα αναφέρουμε δε γι' αυτούς αντιπροσωπευτικά παραδείγματα.

α. Εγγραφές που προκαλούν αύξηση τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 1

Έστω ότι οι επιχειρηματίες Α και Β ιδρύουν την επιχείρηση Δ, στην οποία καταβάλλουν τοις μετρητοίς € 30.000 και € 10.000, αντίστοιχα, ως αρχικό κεφάλαιο.

Στο παράδειγμα μας, αυξάνεται το ταμείο της επιχείρησης που είναι στοιχείο ενεργητικού, άρα Ε+, και παράλληλα αυξάνεται ισόποσα και το κεφάλαιο της επιχείρησης που είναι στοιχείο παθητικού, άρα Π+.

Υπενθυμίζουμε εδώ ότι τα χρήματα που καταθέτουν οι επιχειρηματίες για την ευόδωση των σκοπών της επιχείρησης, θεωρούνται ότι αποτελούν υποχρέωση της επιχείρησης στους επιχειρηματίες εξαιτίας της διάκρισης μεταξύ επιχείρησης και επιχειρηματιών.

Θα γίνει έτσι η ακόλουθη εγγραφή:

X	Ταμείο	40.000	
Π	Κεφάλαιο		40.000

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 2

Η επιχείρηση δανείζεται από τράπεζα € 100.000.

Στην περίπτωση αυτή έχουμε και πάλι αύξηση των μετρητών που είναι στοιχείο ενεργητικού, άρα Ε+ και παράλληλα αύξηση των υποχρεώσεων στις τράπεζες, που είναι στοιχείο παθητικού, άρα Π+.

Η εγγραφή που θα λάβει χώρα είναι η ακόλουθη:

X	Ταμείο	100.000	
Π	Υποχρεώσεις σε τράπεζες		100.000

Η εικόνα που θα εμφανίζουν οι λογαριασμοί ενεργητικού και παθητικού (ισολογισμός), μετά τις ανωτέρω εγγραφές, έχει ως εξής:

Ενεργητικό		Παθητικό	
• Ταμείο	140.000	• Υποχρεώσεις σε τράπεζες	100.000
		• Κεφάλαιο	40.000
Σύνολο ενεργητικού	<u>140.000</u>	Σύνολο παθητικού	<u>140.000</u>

Παρατήρηση

Την ισότητα μεταξύ των λογαριασμών ενεργητικού και παθητικού θα τη συναντάμε στο εξής σ' αυτό το βιβλίο, αλλά και γενικότερα σε κάθε βιβλίο λογιστικής με τη μορφή του Ταυ (Τ). Η εμφάνιση αυτή είναι πολύ ζωντανή και μας παραπέμπει ταυτόχρονα, τόσο σε μια ζυγαριά που είναι σε ισορροπία όσο και στα παλαιά κατάστιχα που χρησιμοποιούσαν οι λογιστές.

β. Εγγραφές που προκαλούν μείωση τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 3

Η ίδια επιχείρηση Δ καταβάλλει στην τράπεζα € 10.000, σε μερική εξόφληση του χρέους της.

Στην περίπτωση αυτή έχουμε μείωση των υποχρεώσεων στην τράπεζα, άρα Π-, και ταυτόχρονα μείωση των μετρητών μας στο ταμείο, άρα Ε-.

Θα γίνει έτσι η εγγραφή:

X	Υποχρεώσεις σε τράπεζες	10.000	
Π	Ταμείο		10.000

Η νέα εικόνα 2 που θα διαμορφωθεί, μετά την ανωτέρω εγγραφή, έχει ως εξής:

Ενεργητικό		Παθητικό	
• Ταμείο	130.000	• Υποχρεώσεις σε τράπεζες	90.000
		• Κεφάλαιο	40.000
Σύνολο ενεργητικού	<u>130.000</u>	Σύνολο παθητικού	<u>130.000</u>

γ. Εγγραφές που προκαλούν μετασχηματισμό των στοιχείων του ενεργητικού

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 4

Έστω ότι στη συνέχεια η επιχείρηση Δ διαθέτει € 30.000 για την αγορά εμπορευμάτων.

Στην περίπτωση αυτή έχουμε αύξηση των εμπορευμάτων, που είναι στοιχείο ενεργητικού, άρα E+, και ταυτόχρονα μείωση ενός άλλου στοιχείου του ενεργητικού, που είναι το ταμείο και έτσι E-.

Θα κάνουμε την εξής εγγραφή:

X	Εμπορεύματα	30.000	
Π	Ταμείο		30.000
	<p>Το ταμείο είναι λογαριασμός του ενεργητικού και γνωρίζουμε ότι όταν λογαριασμοί του ενεργητικού μειώνονται, τότε πιστώνονται.</p>		
	<p>Τα εμπορεύματα είναι λογαριασμός ενεργητικού και γνωρίζουμε ότι όταν λογαριασμοί του ενεργητικού αυξάνονται, τότε χρεώνονται.</p>		

Η εικόνα 3 που θα εμφανίζει ο ισολογισμός της επιχείρησης, μετά την ανωτέρω εγγραφή, είναι η ακόλουθη:

Ενεργητικό		Παθητικό	
• Ταμείο	100.000	• Υποχρεώσεις σε τράπεζες	90.000
• Εμπορεύματα	30.000	• Κεφάλαιο	40.000
Σύνολο ενεργητικού	<u>130.000</u>	Σύνολο παθητικού	<u>130.000</u>

Βλέπουμε στην εικόνα αυτή ότι άλλαξε η σύνθεση των λογαριασμών του ενεργητικού (asset mix). Η επιχείρηση αύξησε το λογαριασμό του ενεργητικού «Εμπορεύματα», μειώνοντας ισόποσα το λογαριασμό του ενεργητικού «Ταμείο». Η επιχείρηση παίρνει έτσι σιγά-σιγά το δρόμο για το μεγάλο επιχειρηματικό ταξίδι που παρουσιάζει κινδύνους και ευκαιρίες. Η επιχείρηση αναλαμβάνει πράγματι επιχειρηματικό κίνδυνο, γιατί τα ποσά που πρόκειται να εισπράξει από την πώληση των εμπορευμάτων δεν είναι καθόλου δεδομένα: μπορεί να είναι περισσότερα από την αξία αγοράς, μπορεί όμως να είναι και λιγότερα. Στην τελευταία περίπτωση το ενεργητικό θα μειωθεί και για να παραμείνει η ισότητα ενεργητικού και παθητικού θα πρέπει να μειωθεί και η αξία του κεφαλαίου, δηλαδή οι επιχειρηματίες θα υποστούν ζημία.

δ. Εγγραφές που προκαλούν μετασχηματισμό των στοιχείων του παθητικού

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 5

Συνεχίζοντας πάνω στο αρχικό παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι η επιχείρηση, προκειμένου να μειώσει το βάρος της από δάνεια, προτείνει στην τράπεζα από δανειστής να γίνει μέτοχος, αγοράζοντας μετοχές αξίας € 55.000, πράγμα που η τράπεζα δέχεται, λόγω των προοπτικών που παρουσιάζει η επιχείρηση.

Η εγγραφή που θα ακολουθήσει είναι η εξής:

X	Υποχρεώσεις σε τράπεζες	55.000
Π	Κεφάλαιο	55.000

Ο λογαριασμός του κεφαλαίου είναι λογαριασμός παθητικού και γνωρίζουμε ότι όταν οι λογαριασμοί παθητικού αυξάνονται, πιστώνονται.

Ο λογαριασμός “υποχρεώσεις σε τράπεζες” είναι και αυτός λογαριασμός παθητικού και γνωρίζουμε ότι όταν οι λογαριασμοί του παθητικού μειώνονται, χρεώνονται.

Η νέα εικόνα (4) που θα προκύψει στους λογαριασμούς του ενεργητικού και του παθητικού έχει ως εξής:

Ενεργητικό		Παθητικό	
• Ταμείο	100.000	• Υποχρεώσεις σε τράπεζες	35.000
• Εμπορεύματα	<u>30.000</u>	• Κεφάλαιο	<u>95.000</u>
Σύνολο ενεργητικού	<u>130.000</u>	Σύνολο παθητικού	<u>130.000</u>

Αν συγκρίνουμε την εικόνα (3) και την εικόνα (4) των λογαριασμών της επιχείρησης, θα παρατηρήσουμε ότι άλλαξε η σύνθεση του παθητικού, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο χρηματοδοτείται η επιχείρηση (funding structure). Η επιχείρηση διαθέτει πλέον περισσότερα κεφάλαια και λιγότερες υποχρεώσεις σε τράπεζες. Ο μετασχηματισμός αυτός έχει σίγουρα πλεονεκτήματα, αλλά δυστυχώς δεν είναι άμοιρος μειονεκτημάτων. Η τράπεζα, που από δανειστής έγινε μέτοχος, συνδέει πλέον την τύχη της με την πορεία εργασιών της επιχείρησης και, ενώ ως δανειστής edικαιούτο να πάρει πίσω τα ποσά που δάνεισε πλέον τους τόκους, τώρα είναι αβέβαιο πόση θα είναι στο τέλος η αξία του κεφαλαίου της. Αναλαμβάνει έτσι περισσότερους κινδύνους και, ενώ ως δανειστής θα ζητούσε απόδοση π.χ. 7%, ως μέτοχος προσδοκά να έχει πολύ υψηλότερες αποδόσεις, με αποτέλεσμα η επιχείρηση να βρίσκεται υπό πίεση προκειμένου να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των μετόχων της.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Για την πλήρη κατανόηση του κυκλώματος της χρέωσης και πίστωσης, οι σπουδαστές θα πρέπει να επιχειρήσουν να λύσουν όλες τις ασκήσεις που ακολουθούν. Έλεγχο για την ορθότητα των εγγραφών τους θα μπορούν να κάνουν αν τις συγκρίνουν με τις σωστές απαντήσεις που παρατίθενται στο Παράρτημα Β, στο τέλος του βιβλίου.

Σύνοψη

1. Οι παλαιότερες γνωστές εμπορικές και χρηματο-οικονομικής φύσης πληροφορίες ανασκάφηκαν από τα απομεινάρια του βαβυλωνιακού πολιτισμού, ήδη από το 3.000 περίπου π.Χ.
2. Ημερομηνία σταθμός στην ιστορική εξέλιξη της Λογιστικής αποτελεί η δημοσίευση στη Βενετία την 10η Νοεμβρίου 1494 του έργου του Φραγκισκανού μοναχού Lucca Pacioli (1445-1517) με τίτλο: Summa de arithmetica, geometria, proportioni e proportionalita, όπου παρουσιάζεται για πρώτη φορά ο νέος τρόπος αποτύπωσης των λογιστικών γεγονότων με τη μέθοδο της διπλογραφίας.
3. Η διπλογραφία βλέπει τα επιχειρηματικά γεγονότα με τη διπλή τους διάσταση μέσα σε ένα επιχειρηματικό περιβάλλον που βρίσκεται σε μια διαρκή και δυναμική ισορροπία.
4. Λογαριασμός είναι η κατά χρονολογική σειρά συγκέντρωση οικονομικής φύσεως γεγονότων που έχουν ένα κοινό διακριτικό γνώρισμα και είναι εκφρασμένα σε χρηματικές μονάδες.
5. Το Ενεργητικό και το Παθητικό είναι οι δύο πυλώνες στους οποίους στηρίζεται το όλο σύστημα της διπλογραφίας. Το σύνολο των λογαριασμών του αριστερού πυλώνα που παρακολουθούν τα μέσα δράσης λέγεται Ενεργητικό, ενώ το σύνολο των λογαριασμών του δεξιού πυλώνα που παρακολουθούν τις πηγές χρηματοδότησης των μέσων δράσης Παθητικό.
6. Το παθητικό χωρίζεται στις πηγές χρηματοδότησης από τους μετόχους, εταίρους κ.λπ., που λέγεται «κεφάλαιο», και στις πηγές χρηματοδότησης από τρίτους, εκτός μετόχων, που λέγεται «υποχρεώσεις».
7. Τα λογιστικά γεγονότα αποτυπώνονται στα λογιστικά βιβλία με λογιστικές εγγραφές, στις οποίες εμφανίζεται η διπλή, ισοδύναμη και αντίθετη επίδρασή τους στους δύο πυλώνες του συστήματος (ενεργητικό και παθητικό).
8. Όταν θέλουμε να δηλώσουμε ότι λογαριασμοί του ενεργητικού

αυξάνονται ή ότι λογαριασμοί του παθητικού μειώνονται, αυτούς τους γράφουμε στην αριστερή πλευρά κάθε εγγραφής και την ενέργεια αυτή αποκαλούμε χρέωση.

9. Αντίθετα, όταν θέλουμε να δηλώσουμε ότι λογαριασμοί του ενεργητικού μειώνονται ή ότι λογαριασμοί του παθητικού αυξάνονται, αυτούς τους γράφουμε στη δεξιά πλευρά κάθε εγγραφής και την ενέργεια αυτή αποκαλούμε πίστωση.
10. Μπορεί να δημιουργηθούν συνολικά 16 συνδυασμοί χρεωπιστώσεων, αλλά μόνο 4 είναι δυνατοί και αξιοποιήσιμοι στην πράξη.

Ασκήσεις

1. Να αναλυθούν και να αποτυπωθούν με λογιστικές εγγραφές τα ακόλουθα γεγονότα που έλαβαν χώρα σε μια επιχείρηση:

- α. αγορά επίπλων αξίας € 7.000 τοις μετρητοίς,
- β. αγορά εμπορευμάτων αξίας € 15.000 τοις μετρητοίς,
- γ. αγορά εμπορευμάτων αξίας € 3.000 με πίστωση,
- δ. αγορά διαμερίσματος αξίας € 80.000 κατά € 30.000 τοις μετρητοίς και κατά € 50.000 με πίστωση.

2. Για την έναρξη των εργασιών μιας επιχείρησης οι επιχειρηματίες κατέθεσαν € 20.000. Από τα χρήματα αυτά οι επιχειρηματίες διέθεσαν € 3.000 για την αγορά επίπλων και € 8.000 για την αγορά εμπορευμάτων. Τέλος, η επιχείρηση δανείσθηκε από την τράπεζά της € 10.000.

Να αναλύσετε και να αποτυπώσετε λογιστικά τα γεγονότα και να παρουσιάσετε την εικόνα που θα παρουσιάζει η επιχείρηση διαδοχικά μετά από κάθε γεγονός.

3. Στην επιχείρηση της άσκησης 2 καταστράφηκαν λόγω πλημμύρας εμπορεύματα αξίας € 2.000. Θα διατηρηθεί μετά από αυτό το γεγονός ισορροπία στο ενεργητικό και το παθητικό της επιχείρησης και πώς φαντάζεσθε ότι θα επιτευχθεί κάτι τέτοιο;

4. Μια εμπορική επιχείρηση εμφάνιζε κατά την 31.12.2014 την ακόλουθη εικόνα στον ισολογισμό της:

Ενεργητικό		Παθητικό	
• Γήπεδα & κτήρια	340.000	• Οφειλές σε τράπεζες	620.000
• Εμπορεύματα	560.000	• Οφειλές σε ΙΚΑ	80.000
• Ταμείο	100.000	• Κεφάλαιο ή Καθαρή θέση	300.000
Σύνολο	<u>1.000.000</u>	Σύνολο	<u>1.000.000</u>

Να περιγράψετε καταστάσεις όπου το κεφάλαιο της επιχείρησης θα μπορούσε να μηδενισθεί ή και να γίνει αρνητικό.

5. Να εξηγήσετε εάν είναι ή δεν είναι δυνατοί οι ακόλουθοι συνδυασμοί χρεωπιστώσεων:

- α. αύξηση ενεργητικού με αύξηση ενεργητικού
π.χ. αύξηση των αποθεμάτων με ταυτόχρονη αύξηση των μετρητών
- β. αύξηση ενεργητικού με μείωση ενεργητικού
π.χ. αύξηση των μετρητών με μείωση των κτηρίων
- γ. μείωση ενεργητικού με αύξηση παθητικού
π.χ. μείωση των αποθεμάτων με αύξηση των προμηθευτών
- δ. μείωση ενεργητικού με μείωση παθητικού
π.χ. μείωση μετρητών με μείωση των υποχρεώσεων στο ΙΚΑ
- ε. μείωση παθητικού με μείωση ενεργητικού
π.χ. μείωση των προμηθευτών με μείωση των μετρητών

